

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού

Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας

Εγχειρίδιο για Επαγγελματίες που εργάζονται σε πλαίσια εναλλακτικής φροντίδας

**Γνωρίζουμε
τα δικαιώματά μας**

**Διεκδικούμε
αλλαγή**

Ενημερώνομαστε

**Βοηθάμε
τους άλλους
να ανοιχτούν**

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΓΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ
ΠΟΥ ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ ΣΕ ΠΛΑΙΣΙΑ
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού

Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας

Εγχειρίδιο για Επαγγελματίες
που εργάζονται σε πλαίσια
εναλλακτικής φροντίδας

Αθήνα 2019

Το παρόν εγχειρίδιο δημιουργήθηκε από τους Γιώργο Νικολαΐδη, Αγγέλικα Γυφτοπούλου, Μαρία Ψαρράκου, Γεωργία Παναγοπούλου, Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού, Κέντρο για τη Μελέτη και Πρόληψη της Κακοποίησης και Παραμέλησης των Παιδιών.

ISBN: 978-960-9766-28-9

Συνεργάτης Εταίρος Προγράμματος

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού,
Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας,
Κέντρο για τη Μελέτη και την Πρόληψη της Κακοποίησης -
Παραμέλησης των Παιδιών, Ελλάδα

Co-funded by
the European Union

JUST/2015/JACC/AG/VICT/9292

"This publication has been produced with the financial support of the Justice Programme of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of the ICH and can in no way be taken to reflect the views of the European Commission"

Περιεχόμενα

Δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα.....	7
Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού	7
Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία	9
Κατευθυντήριες αρχές της Σύμβασης	9
Σύσταση (2005)5 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στα κράτη μέλη	10
Βασικές αρχές.....	10
Κατευθυντήριες οδηγίες και προδιαγραφές ποιότητας	12
Ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών 64/142 (2010). Κατευθυντήριες οδηγίες για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών	16
Ποιοτικά Standards για την εξωοικογενειακή φροντίδα	18
Κακοποίηση και ιδρύματα.....	21
Ιστορική αναδρομή.....	21
Πώς ορίζεται η ιδρυματική κακοποίηση	22
Τα αδικήματα που σχετίζονται με την κακομεταχείριση παιδιών σε ιδρύματα.....	23
Εποπτεία ιδρυμάτων και μηχανισμοί παραπόνων και καταγγελιών	25
Αναφορά περιστατικών κακομεταχείρισης	27
Τι εννοούμε με τον όρο αναφορά.....	27
Στοιχεία αναφοράς	27
Ποιος υποβάλλει αναφορά.....	28
Μπορεί ο επαγγελματίας που δεσμεύεται από το απόρρητο να αναφέρει στις Αρχές πληροφορίες;.....	29
Ενδιασμοί επαγγελματιών πριν από την αναφορά	30

Κυρώσεις σε περίπτωση παράλειψης αναφοράς	31
Μπορεί ο επαγγελματίας να προστατευτεί από εκδικητικές καταγγελίες του θύτη;	32
Πού μπορώ να αναφέρω;	32
Ανώνυμη αναφορά	34
Μέχρι πότε μπορώ να αναφέρω ένα έγκλημα;	34
Τι ακολουθεί μετά την αναφορά;	37
Ποινική διαδικασία	37
Εξέταση παιδιού θύματος σεξουαλικής κακοποίησης.....	38
Ειδικές προβλέψεις για τα παιδιά θύματα βίας ή εκμετάλλευσης, ιδίως όταν το θύμα είναι ασυνόδευτο και δεν διαθέτει ιθαγένεια κράτους ΕΕ.....	39
Αποκλεισμός δράστη από συγκεκριμένους εργασιακούς χώρους.....	41
Υποστήριξη θυμάτων.....	43
Βασικές αρχές.....	43
Ενημέρωση	44
Προστασία	45
Προστασία ιδιωτικής ζωής ανήλικων θυμάτων	46
Ψυχοκοινωνική υποστήριξη.....	46
Όταν ένα παιδί προσέρχεται μόνο του σε υπηρεσία πρόνοιας ή ψυχικής υγείας.....	49
Νομική βοήθεια	51
Χρηματική ικανοποίηση του θύματος	53
Βασικό νομοθετικό πλαίσιο.....	57
Βιβλιογραφία	59

Δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα

Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού ψηφίστηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1989 στη Νέα Υόρκη. Το 1992 η Ελλάδα κύρωσε με νόμο τη σύμβαση (Ν. 2101/1992) και έκτοτε αποτελεί εσωτερικό δίκαιο αυξημένης τυπικής ισχύος, δηλαδή ιεραρχικά κατατάσσεται κάτω από το Σύνταγμα και πάνω από εθνικό νόμο. Τα δικαιώματα που περιλαμβάνονται στη Σύμβαση είναι αδιαίρετα, αλληλένδετα και αλληλοεξαρτώμενα.

Βασική κατεύθυνση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (εφεξής ΔΣΔΠ) αποτελεί η αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητας ενός παιδιού μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, σ' ένα κλίμα ευτυχίας, αγάπης και κατανόησης, με πνεύμα ειρήνης, αξιοπρέπειας, ανοχής, ελευθερίας, ισότητας και αλληλεγγύης.

Τα δικαιώματα μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τέσσερις κατηγορίες:

- Επιβίωση του παιδιού, δηλ. πόροι για να ζήσει το παιδί (βασικές ανάγκες), όπως επαρκές φαγητό, στέγη, καθαρό νερό, βασική περίθαλψη υγείας
- Ανάπτυξη του παιδιού, δηλ. δεξιότητες και συνεισφορές απαραίτητες για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του παιδιού, όπως επίσημη εκπαίδευση, ελεύθερος χρόνος και ψυχαγωγία, πολιτιστικές δραστηριότητες και πληροφόρηση για τα δικαιώματά του
- Προστασία του παιδιού από κάθε μορφής κακοποίηση, παραμέληση, εκμετάλλευση, σκληρότητα και άδικη μεταχείριση στο σύστημα δικαιοσύνης

- Συμμετοχή του παιδιού, δηλ. να εκφράζει τις απόψεις του και να έχει λόγο σε ζητήματα που επηρεάζουν την κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική και πολιτική ζωή, όπως το δικαίωμα να διατυπώνει τη γνώμη του και αυτή να λαμβάνεται υπόψη, το δικαίωμα στην πληροφόρηση, το δικαίωμα να συνεταιρίζεται και να συνέρχεται ειρηνικά.

Τέσσερις ουσιώδεις αρχές διαπνέουν όλη τη σύμβαση και η πραγμάτωση κάθε δικαιώματος ξεχωριστά εξετάζεται υπό το πρίσμα των αρχών αυτών:

- 1) Η αρχή της μη διάκρισης, υπό την έννοια ότι όλα τα παιδιά ανεξαρτέτως μπορούν να απολαμβάνουν τα δικαιώματα και την προστασία που θεμελιώνονται με τη ΔΣΔΠ (ΔΣΔΠ 2).
- 2) Το συμφέρον του παιδιού λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή τα νομοθετικά όργανα (ΔΣΔΠ 3§1).
- 3) Το δικαίωμα του παιδιού να εκφράζει τη γνώμη του για θέματα που το αφορούν και αυτή να λαμβάνεται υπόψη ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά του (ΔΣΔΠ 12), χωρίς αυτό να περιορίζει το δικαίωμα του αλλά αντιθέτως να το επεκτείνει.
- 4) Το εγγενές δικαίωμα του παιδιού στη ζωή και την υγιή ψυχοκοινωνική και σωματική ανάπτυξη (ΔΣΔΠ 6).

Συγκεκριμένα, για την κακοποίηση ή παραμέληση των παιδιών η ΔΣΔΠ προβλέπει τα παρακάτω:

α) Το Συμβαλλόμενο Κράτος υποχρεούται να εξασφαλίζει στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του, των επιτρόπων του ή των άλλων προσώπων που είναι νόμιμα υπεύθυνοι γι' αυτό, και παίρνει για το σκοπό αυτόν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα (ΔΣΔΠ 3§2).

β) Το κράτος λαμβάνει όλα τα απαραίτητα (νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά, εκπαιδευτικά) μέτρα για την προστασία του παιδιού από κάθε μορφής σωματική ή πνευματική βία και προσβολή, εγκατάλειψη ή παραμέληση, κακή μεταχείριση ή εκμετάλλευση, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας, κατά το χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του, του νόμιμου εκπροσώπου του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί (ΔΣΔΠ 19). Στο άρθρο αναφέρεται ρητά ότι τα μέτρα αυτά αφορούν τόσο στην πρόληψη όσο και στη διαδικασία αναγνώρισης κακοποίησης, αναφο-

ράς στις αρμόδιες αρχές, παραπομπής, ανάκρισης, θεραπείας, στην παρακολούθηση της εξέλιξής τους και στις διαδικασίες δικαστικής παρέμβασης.

Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (2007) καθώς και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο που τη συμπληρώνει (2010) κυρώθηκαν με το νόμο 4074/2012.

Κατευθυντήριες αρχές της Σύμβασης

Η Σύμβαση ως σύνολο, αλλά και το περιεχόμενο των επιμέρους άρθρων της, διέπονται από οκτώ κατευθυντήριες αρχές:

- Ο σεβασμός της έμφυτης αξιοπρέπειας, της αυτονομίας, που περιλαμβάνει την ελευθερία να κάνει τις δικές του επιλογές, και την ανεξαρτησία των προσώπων.
- Απαγόρευση των διακρίσεων.
- Η πλήρης και αποτελεσματική συμμετοχή και ένταξη στην κοινωνία.
- Ο σεβασμός της διαφορετικότητας και η αποδοχή των ατόμων με αναπηρία ως μέρος της ανθρώπινης ποικιλομορφίας και της ανθρωπότητας.
- Ισότητα των ευκαιριών.
- Προσβασιμότητα.
- Ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών.
- Ο σεβασμός των αναπτυσσόμενων ικανοτήτων των παιδιών με αναπηρία και ο σεβασμός για το δικαίωμα των παιδιών με αναπηρία να διατηρούν την ταυτότητά τους.

Σε σχέση ιδίως με τα παιδιά, βασική κατεύθυνση είναι το κράτος να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου τα παιδιά με αναπηρίες να μπορούν να απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματά τους ως παιδιά χωρίς διακρίσεις. Μάλιστα ρητά αναφέρεται ότι τα παιδιά έχουν δικαίωμα να εκφράσουν τις απόψεις τους σε θέματα που τα αφορούν, γι' αυτό θα πρέπει να υποστηρίζονται και να διευκολύνονται κατάλληλως προκειμένου να μπορούν να επικοινωνήσουν επαρκώς (βλ. άρθρο 7 της Σύμβασης).

Σύσταση (2005)5 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στα κράτη μέλη¹

Η σύσταση υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 16 Μαρτίου 2005 στη 919η συνέλευση των Αντιπροσώπων των Υπουργών.

Βασικές αρχές²

- «Η οικογένεια είναι το φυσικό περιβάλλον για την ανάπτυξη και την ευημερία του παιδιού και οι γονείς φέρουν την πρωταρχική ευθύνη για την ανατροφή και την ανάπτυξη του,
- Πρέπει να παρέχονται στον μέγιστο βαθμό προληπτικά μέσα στήριξης των παιδιών και της οικογένειάς τους σύμφωνα με τις ειδικές τους ανάγκες,
- Η τοποθέτηση των παιδιών σε πλαίσιο προστασίας πρέπει να αποτελεί **έσχατο μέσο** και να θέτει ως πρωταρχικό στόχο το **βέλτιστο συμφέρον** του παιδιού και την επιτυχή κοινωνική του ένταξη,
- Η τοποθέτηση δεν πρέπει να έχει διάρκεια μεγαλύτερη από την απαιτούμενη, ενώ πρέπει να υπόκειται σε περιοδική αναθεώρηση με στόχο το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού το οποίο πρέπει να αποτελεί το πρωταρχικό μέλημα κατά τη διάρκεια της τοποθέτησής του,
- Ένα παιδί που βγαίνει από ένα πρόγραμμα προστασίας δικαιούται μία αξιολόγηση των αναγκών του και κατάλληλη ψυχολογική υποστήριξη με στόχο τη διασφάλιση της επανένταξής του στην οικογένεια και την κοινωνία,
- Η απόφαση για την τοποθέτηση ενός παιδιού και η τοποθέτηση αυτή καθ' εαυτή δεν πρέπει να υπόκειται σε καμία διάκριση λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, κοινωνικής, εθνικής ή πολιτισμικής προέλευσης, εκφρασμένων απόψεων, γλώσσας, περιουσιακής κατάστασης, θρησκείας, αναπηρίας, γέννησης ή κάθε άλλης κατάστασης του παιδιού και/ή των γονιών του,
- Η διαδικασία, η οργάνωση και το σχέδιο ατομικής φροντίδας της τοποθέτησης, καθώς και μια περιοδική αναθεώρηση της τοποθέ-

1. Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύσταση (2005)5 της Επιτροπής Υπουργών στα κράτη μέλη, *Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα παιδικής προστασίας*, 16 Μαρτίου 2005.

2. Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύσταση (2005)5 της Επιτροπής Υπουργών στα κράτη μέλη, *Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα παιδικής προστασίας*, 16 Μαρτίου 2005, σελ. 5.

τησης πρέπει να εγγυώνται τα δικαιώματα του παιδιού, **κυρίως το δικαίωμα να ακούγεται η άποψή του**. Πρέπει να δίνεται η απαιτούμενη σημασία στις απόψεις αυτές σύμφωνα με την ηλικία και το βαθμό ωριμότητας του παιδιού.

- Κάθε μέτρο ελέγχου και πειθαρχίας που μπορεί να ληφθεί στα ιδρύματα παιδικής προστασίας, καθώς και τα μέτρα πρόληψης ενάντια στον αυτοτραυματισμό ή τον τραυματισμό τρίτων πρέπει να βασίζονται σε δημόσιες διατάξεις και εγκεκριμένες προδιαγραφές,
- Η οικογένεια του παιδιού πρέπει, εφόσον είναι δυνατόν, να συμμετέχει στο σχεδιασμό και την οργάνωση της τοποθέτησης του παιδιού,
- Όταν δεν είναι δυνατή η επιστροφή του παιδιού στην οικογένειά του, θα πρέπει να εξετάζονται άλλα μέτρα φροντίδας ή η συνέχιση της τοποθέτησης, λαμβάνοντας υπόψη τις επιθυμίες του παιδιού, την αναγκαιότητα για ομαλή συνέχεια στη ζωή του, την πληρότητα και τις προσωπικές του ανάγκες».

Όλες οι παραπάνω βασικές αρχές είναι σύσταση της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προς τα κράτη μέλη με σκοπό όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης να έχουν στόχο το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

Προκειμένου να διασφαλιστούν αυτές οι βασικές αρχές πρέπει να αναγνωριστούν τα ακόλουθα ειδικά δικαιώματα:

- Το δικαίωμα της τοποθέτησης μόνο για την ικανοποίηση αναγκών που έχουν αξιολογηθεί ως επιτακτικές στα πλαίσια μιας πολυεπίπεδης αξιολόγησης και το δικαίωμα της περιοδικής αναθεώρησης της εν λόγω τοποθέτησης. Στα πλαίσια αυτής της αναθεώρησης πρέπει να αναζητούνται εναλλακτικές λύσεις και να συνηπολογίζονται οι απόψεις του παιδιού.
- Το δικαίωμα να διατηρείται τακτική επαφή με την οικογένεια του παιδιού και με άλλα σημαντικά πρόσωπα. Αυτή η επαφή μπορεί να περιοριστεί ή να απαγορευτεί μόνο όταν κάτι τέτοιο κριθεί απαραίτητο προς όφελος του παιδιού.
- Το δικαίωμα για τα αδέρφια, εφόσον είναι δυνατόν, να μένουν μαζί ή να διατηρούν οπτική επαφή. (...)
- Το δικαίωμα του σεβασμού της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και σωματικής ακεραιότητας του παιδιού, ειδικότερα το δικαίωμα της ανθρωπίνης και μη υποτιμητικής μεταχείρισης και της μη βίαιης ανατροφής συμπεριλαμβανομένης της προστασίας από τη μη σωματική τιμωρία και κάθε μορφή κακοποίησης.
- Το δικαίωμα για ίσες ευκαιρίες.

- Το δικαίωμα της ενημέρωσης του παιδιού για τα δικαιώματά του και τους κανόνες που διέπουν το ίδρυμα παιδικής προστασίας με τρόπο κατανοητό από το παιδί.
- Το δικαίωμα να διατυπώνει παράπονα σε ένα αναγνωρίσιμο, αμερόληπτο και ανεξάρτητο όργανο με στόχο τη διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του.

Κατευθυντήριες οδηγίες και προδιαγραφές ποιότητας³

Παρακάτω αναφέρονται ενδεικτικά κάποιες κατευθυντήριες οδηγίες και προδιαγραφές ποιότητας που πρέπει να ακολουθούνται από τα πλαίσια τα οποία καλούνται να φιλοξενήσουν παιδιά.

- *Η τοποθέτηση πρέπει να πραγματοποιείται με γνώμονα την όσο δυνατόν μικρότερη απόσταση από το περιβάλλον του παιδιού και να οργανώνεται έτσι ώστε να επιτρέπει στους γονείς να ασκούν τα καθήκοντά τους και να διατηρείται η επαφή γονέα – παιδιού σε τακτική βάση.*
- *Η τοποθέτηση πρέπει να εξασφαλίζει διαμονή σε μικρές μονάδες οικογενειακού τύπου.*
- *Πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στη σωματική και πνευματική υγεία του παιδιού και στην πλήρη και αρμονική ανάπτυξή του, καθώς αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχία του σχεδίου προστασίας,*
- *Πρέπει να προβλέπεται εσωτερικός κανονισμός για το ίδρυμα, ο οποίος να στηρίζεται στα παρακάτω:*
 - *στην ποιότητα και σταθερότητα των μονάδων φιλοξενίας*
 - *σε μονάδες φιλοξενίας όπου συμβιώνουν παιδιά διαφορετικών ηλικιών και διαφορετικού φύλου, όταν αυτό κρίνεται χρήσιμο για το συμφέρον τους*
 - *στα υψηλά επαγγελματικά κριτήρια του προσωπικού και την ενδουπηρεσιακή εκπαίδευση*
 - *στην ικανοποιητική μισθολογική πολιτική για το προσωπικό*
 - *στη σταθερότητα του προσωπικού και την επαρκή αριθμητική στελέχωση του ιδρύματος*
- *Ο κώδικας δεοντολογίας πρέπει να περιγράφει τις προδιαγραφές της πρακτικής οι οποίες να συμφωνούν με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού,*

3. Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύσταση (2005)5 της Επιτροπής Υπουργών στα κράτη μέλη, *Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα παιδικής προστασίας*, 16 Μαρτίου 2005, σελ. 6.

- Κάθε παραβίαση των δικαιωμάτων των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα παιδικής προστασίας πρέπει να τιμωρείται σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.

Ειδικότερα στη σύσταση δίνεται βαρύτητα στην εσωτερική οργάνωση του χώρου τοποθέτησης και ειδικότερα του ιδρύματος:

Σταθερότητα και ποιότητα του χώρου διαμονής⁴

Είναι σημαντικό τα παιδιά να μη βιώνουν κλίμα αστάθειας κατά τη διάρκεια της τοποθέτησης και η τοποθέτησή τους να έχει την ελάχιστη δυνατή διάρκεια. Πρέπει να τους παρέχεται ειδική ψυχολογική και συναισθηματική υποστήριξη. Αυτός ο στόχος μπορεί να επιτευχθεί μόνο αν ο χώρος διαμονής των παιδιών παραμένει όσο το δυνατόν σταθερότερος και αν δημιουργείται μια οικογενειακή ατμόσφαιρα. Οι χώροι διαμονής πρέπει να είναι διαμορφωμένοι έτσι ώστε να παρέμπουν περισσότερο σε μια φυσιολογική οικογενειακή ζωή.

Μεικτοί χώροι διαμονής⁵

Οι χώροι διαμονής πρέπει να είναι διαμορφωμένοι με βάση το οικογενειακό πρότυπο και να φιλοξενούν και τα δυο φύλα, αν αυτό εξυπηρετεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Τα αδέρφια διαφορετικού φύλου μπορούν να μένουν μαζί. Σε κάποιες περιπτώσεις ωστόσο η συμβίωση με άτομα του αντίθετου φύλου μπορεί να αντιβαίνει στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

Το προσωπικό⁶

Το προσωπικό πρέπει:

- Να επιλέγεται προσεκτικά μέσα από διαδικασίες που περιλαμβάνουν την εξέταση αναλυτικών συστατικών επιστολών και την αξιολόγηση των απαιτούμενων προσόντων και της απαιτούμενης επαγγελματικής κατάρτισης.

4. Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύσταση (2005)5 της Επιτροπής Υπουργών στα κράτη μέλη, *Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα παιδικής προστασίας*, 16 Μαρτίου 2005, σελ.19.

5. Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύσταση (2005)5 της Επιτροπής Υπουργών στα κράτη μέλη, *Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα παιδικής προστασίας*, 16 Μαρτίου 2005, σελ.19.

6. Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύσταση (2005)5 της Επιτροπής Υπουργών στα κράτη μέλη, *Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα παιδικής προστασίας*, 16 Μαρτίου 2005, σελ.19.

- Ο ποινικός φάκελος των υποψήφιων πρέπει να εξετάζεται προσεκτικά.
- Να είναι εξειδικευμένο σε διάφορους τομείς και άρτια καταρτισμένο, ικανό να προσαρμόζει τη συμπεριφορά του στην κατάσταση του παιδιού και της οικογένειάς του.
- Μια προϋπόθεση για την πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού είναι η **ικανοποιητική αμοιβή**. Οι χαμηλοί μισθοί οδηγούν σε λιγότερο εξειδικευμένο προσωπικό, **κάτι που σαφώς αντιβαίνει στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού**.
- Οι βασικές ικανότητες του προσωπικού πρέπει να ενισχύονται και να αναπροσαρμόζονται διαρκώς μέσα από την εποπτεία και την περαιτέρω εκπαίδευση σε όλα τα θέματα που αφορούν το πρόγραμμα παιδικής προστασίας.
- Σε περίπτωση τοποθέτησης του παιδιού αρκετά μακριά από το σπίτι του θα πρέπει να ληφθούν μέτρα –συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής υποστήριξης– που θα διευκολύνουν τις τακτικές επισκέψεις της οικογένειάς του.
- Συνεπώς είναι σημαντικό το οίκημα να είναι διαμορφωμένο έτσι ώστε να επιτρέπει τις επισκέψεις, δηλαδή να επιτρέπει στις οικογένειες να δημιουργούν, να αναδημιουργούν ή να διατηρούν συναισθηματικούς δεσμούς με το παιδί σ' ένα ιδιωτικό πλαίσιο.
- Οι συναντήσεις με την οικογένεια, εφόσον επιτρέπονται, πρέπει να προετοιμάζονται προσεκτικά από πριν. Σε ορισμένες περιπτώσεις, κατά την επαφή του παιδιού με την οικογένειά του, πρέπει να προβλέπεται η παρέμβαση ή διαμεσολάβηση τρίτου προσώπου.
- Οι χώροι διαμονής στα ιδρύματα ή τις παιδαγωγικές μονάδες πρέπει να είναι μικρά σπίτια οικογενειακού τύπου, ώστε να παρέχουν μια όσο το δυνατόν πιο οικογενειακή ατμόσφαιρα.
- Είναι σημαντικό τα κράτη μέλη να εισαγάγουν ένα σύστημα σχεδιασμού το οποίο να διασφαλίζει ότι οι χώροι τοποθέτησης ανταποκρίνονται στις ανάγκες που καλούνται να καλύψουν και ότι θα υπάρχει έλεγχος στην επιλογή της τοποθεσίας τους. Είναι σημαντικό κυρίως να αποφεύγεται ο υπερβολικός συγκεντρωτισμός, η ελλιπής πρόσβαση λόγω περιορισμένων δυνατοτήτων μετακίνησης και η ανεπαρκής κάλυψη των αναγκών.
- Είναι σημαντικό να βελτιώνονται οι σωματικές και διανοητικές δεξιότητες του παιδιού στον μέγιστο δυνατό βαθμό αν χρειάζεται, προκειμένου να μπορεί να σχεδιαστεί μια ψυχοπαιδαγωγική στρατηγική προσανατολισμένη στις μέγιστες δυνατότητες του παιδιού και να διασφαλιστεί η μεγαλύτερη δυνατή επιτυχία της.

- Αυτή η στρατηγική, η εξέλιξη και η αξιολόγησή της πρέπει να εξηγούνται όσο το δυνατόν τακτικότερα και με τρόπο κατανοητό στα μέλη της οικογένειας του παιδιού, ώστε να μπορούν να συμβάλουν στο σχεδιασμό, να προσανατολίζουν τη στρατηγική προς όφελος του παιδιού και να το προετοιμάζουν για την επανένταξή του στην οικογένεια και την κοινωνία.
- Ο όρος «υγεία» πρέπει να γίνεται αντιληπτός με την ευρεία του έννοια και με ιδιαίτερο βάρος στα παιδιά με ειδικές ανάγκες π.χ. στα παιδιά με σωματικές και πνευματικές αναπηρίες, στα παιδιά που πάσχουν από χρόνιες ασθένειες, καθώς επίσης και στα παιδιά που αντιμετωπίζουν δυσκολίες όπως είναι ο εθισμός σε ναρκωτικές ουσίες.

✓ ΤΟ ΒΕΛΤΙΣΤΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ
ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΠΑΝΤΑ ΤΟΝ ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΟ
ΠΑΡΑΓΟΝΤΑ ΣΕ ΚΑΘΕ ΑΠΟΦΑΣΗ

Ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών 64/142 (2010) Κατευθυντήριες οδηγίες για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών

Κύρια σημεία

Η εναλλακτική φροντίδα είναι ένα προσωρινό ασφαλιστικό μέσο. Το διεθνές δίκαιο προβλέπει ότι η οικογενειακού τύπου φροντίδα πρέπει να προτιμάται έναντι της ιδρυματικής φροντίδας. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να ενημερώνονται και να εκφράζουν τις απόψεις τους αναφορικά με την τοποθέτησή τους σε ιδρυματική φροντίδα.

Η εναλλακτική φροντίδα είναι ένα ασφαλιστικό μέτρο που σκοπό έχει να διασφαλίσει την προσωρινή ασφάλεια των παιδιών και διευκολύνει την επιστροφή τους στην οικογένειά τους όταν αυτό είναι δυνατό.

Στην περίπτωση της εναλλακτικής φροντίδας οι αποφάσεις πρέπει λαμβάνονται υπόψη με βάση την ανάγκη τα παιδιά να βρίσκονται όσο το δυνατό πιο κοντά στο μέρος όπου μεγάλωσαν, πιο κοντά στη βιολογική τους οικογένεια, με σκοπό να διευκολυνθεί η επαφή και η επανένταξή τους σε αυτήν και να ελαχιστοποιηθεί έτσι η περίπτωση αποδιοργάνωσης του παιδιού εκπαιδευτικά, πολιτισμικά και κοινωνικά.⁷

Η απομάκρυνση του παιδιού από τη βιολογική του οικογένεια θα πρέπει να προκρίνεται ως η έσχατη λύση, να είναι ένα μέτρο προσωρινό και βραχύχρονης διάρκειας. Σκοπός είναι το παιδί να επιστρέψει στη βιολογική του οικογένεια, πάντα με βάση το βέλτιστο συμφέρον του.⁸

Αναφέρεται επίσης ότι οι λόγοι φτώχειας και κοινωνικής ένδειας δεν μπορούν να αποτελούν τη μόνη δικαιολογία για την απομάκρυνση του παιδιού από τη βιολογική του οικογένεια, ενώ χρειάζεται να

7. ΗΕ, Γενική Συνέλευση, Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών, 24 Φεβρουαρίου 2010, A/RES/64/141, παρ. 11.

8. ΗΕ, Γενική Συνέλευση, Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών, 24 Φεβρουαρίου 2010, A/RES/64/141, παρ. 14.

υπάρχουν τρόποι υποστήριξης της οικογένειας για την αποφυγή της απομάκρυνσης.⁹

Επίσης, σύμφωνα με το ψήφισμα των Ηνωμένων Εθνών, η φροντίδα οικογενειακού τύπου (όπως η αναδοχή) είναι η βέλτιστη μορφή εναλλακτικής φροντίδας για την εξασφάλιση της προστασίας και της ανάπτυξης του παιδιού. Η μη οικογενειακού τύπου φροντίδα πρέπει να περιορίζεται σε περιπτώσεις που «το συγκεκριμένο περιβάλλον είναι πρόσφορο, αναγκαίο και εποικοδομητικό για το εκάστοτε παιδί και το βέλτιστο συμφέρον του»¹⁰.

Στην περίπτωση που το παιδί χρειάζεται να απομακρυνθεί από την οικογένειά του και να μεταφερθεί σε κάποιο πλαίσιο εναλλακτικής φροντίδας, τα κράτη θα πρέπει να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι υπάρχουν οι νομοθετικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες για την παροχή κατάλληλων εναλλακτικών μορφών φροντίδας, με προτεραιότητα στις λύσεις που βασίζονται στην οικογένεια και στην κοινότητα.¹¹

Τα ΗΕ επίσης τονίζουν τη σημασία του συνεχούς ελέγχου και της εποπτείας των επαγγελματιών και των φορέων που απασχολούνται στα πλαίσια φροντίδας και πόσο σημαντική είναι η συμβολή των κρατικών φορέων, οι οποίοι πρέπει να διαμορφώσουν τα κριτήρια που θα βοηθήσουν τους επαγγελματίες στη συνεχή τους εκπαίδευση, τον έλεγχο και την εποπτεία τους.¹²

Τέλος, στις Κατευθυντήριες Γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την Εναλλακτική Φροντίδα των Παιδιών δίνεται έμφαση στην ανάγκη να διασφαλίζεται το δικαίωμα του παιδιού να πληροφορείται, μεταξύ άλλων, τα δικαιώματά και τις επιλογές του, καθώς και το δικαίωμα του «να ζητείται και να λαμβάνεται δεόντως υπόψη η γνώμη του ανάλογα με την ανάπτυξη των ικανοτήτων του».¹³

9. ΗΕ, Γενική Συνέλευση, *Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών*, 24 Φεβρουαρίου 2010, A/RES/64/141, παρ. 15.

10. ΗΕ, Γενική Συνέλευση, *Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών*, 24 Φεβρουαρίου 2010, A/RES/64/142, παρ. 21.

11. ΗΕ, Γενική Συνέλευση, *Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών*, 24 Φεβρουαρίου 2010, A/RES/64/142, παρ. 53.

12. ΗΕ, Γενική Συνέλευση, *Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών*, 24 Φεβρουαρίου 2010, A/RES/64/142, παρ. 55.

13. ΗΕ, Γενική Συνέλευση, *Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών*, 24 Φεβρουαρίου 2010, A/RES/64/142, παρ. 6.

Ποιοτικά Standards για την εξωοικογενειακή φροντίδα

Σύμφωνα με τα ποιοτικά STANDARDS, τα παιδιά χωρίς γονική φροντίδα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να διαμορφώσουν το μέλλον τους ώστε να εξελιχθούν σε αυτοδύναμα, αυτόνομα και συμμετοχικά μέλη της κοινωνίας, μέσα από τη ζωή τους σε ένα υποστηρικτικό, προστατευτικό και φροντιστικό περιβάλλον, το οποίο προωθεί όλη τους τη δυναμική.

Η αποστολή του Quality4Children είναι να βελτιώσει την κατάσταση και τις ευκαιρίες ανάπτυξης των παιδιών που εντάσσονται στην εξωοικογενειακή φροντίδα, μέσω της επίτευξης των παρακάτω αντικειμενικών σκοπών:

- Δημιουργία ενός ευρωπαϊκού δικτύου επαγγελματιών που να συνηγορεί για τα δικαιώματα των παιδιών εξωοικογενειακής φροντίδας.
- Ανάπτυξη ευρωπαϊκών Standards βασισμένων στις εμπειρίες και τις πρακτικές των άμεσα εξυπηρετούμενων.
- Προώθηση της υιοθεσίας, υλοποίηση και παρακολούθηση των Standards για τα παιδιά εξωοικογενειακής φροντίδας σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Standards του Quality4Children – Περί

Standards 1: Λήψη αποφάσεων και διαδικασία εισόδου

Standard 1: Το παιδί και η βιολογική του/της οικογένεια λαμβάνουν υποστήριξη κατά τη διάρκεια της διαδικασίας σύλληψης των αποφάσεων.

Standard 2: Το παιδί ενθαρρύνεται να συμμετέχει στη διαδικασία της λήψης αποφάσεων.

Standard 3: Μια επαγγελματική διαδικασία λήψης αποφάσεων εξασφαλίζει την καλύτερη δυνατή φροντίδα για το παιδί.

Standard 4: Τα αδέρφια φροντίζονται μαζί (στο ίδιο πλαίσιο φροντίδας).

Standard 5: Η μεταφορά του παιδιού στο νέο του σπίτι είναι καλά προετοιμασμένη και υλοποιείται με ευαισθησία.

Standard 6: Η διαδικασία της εξωοικογενειακής φροντίδας καθοδηγείται από ένα εξατομικευμένο πλάνο φροντίδας.

Standards του Quality4Children – Πεδίο Standards 2: Διαδικασία φροντίδας

Standard 7: Η τοποθέτηση του παιδιού σε ένα πλαίσιο ταιριάζει με τις ανάγκες, την κατάσταση διαβίωσης και το κοινωνικό του/της περιβάλλον.

Standard 8: Το παιδί διατηρεί την επαφή με τη βιολογική του/της οικογένεια.

Standard 9: Οι φροντιστές (πρόσωπα φροντίδας) έχουν όλα τα απαιτούμενα προσόντα και ικανοποιητικές συνθήκες εργασίας.

Standard 10: Η σχέση του φροντιστή με το παιδί βασίζεται στην κατανόηση και το σεβασμό.

Standard 11: Το παιδί ενθαρρύνεται να συμμετέχει ενεργά στη λήψη των αποφάσεων που επηρεάζουν άμεσα τη ζωή του/της.

Standard 12: Το παιδί φροντίζεται στις κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης.

Standard 13: Τα παιδιά με ειδικές ανάγκες λαμβάνουν την κατάλληλη φροντίδα.

Standard 14: Το παιδί/Ο νέος ενήλικας προετοιμάζεται συνεχώς για την αυτονομία.

Standards του Quality4Children – Πεδίο Standards 3: Διαδικασία ανεξαρτητοποίησης

Standard 15: Η διαδικασία αποχώρησης του παιδιού από τη φροντίδα σχεδιάζεται και υλοποιείται με κάθε λεπτομέρεια.

Standard 16: Η επικοινωνία στη διαδικασία ανεξαρτητοποίησης διεξάγεται με χρήσιμο και κατάλληλο τρόπο.

Standard 17: Το παιδί/Ο νέος ενήλικας ενθαρρύνεται να συμμετέχει στη διαδικασία ανεξαρτητοποίησης.

Standard 18: Εξασφαλίζονται δυνατότητες συνεχούς παρακολούθησης, συνεχούς υποστήριξης και επαφής.

Κακοποίηση και ιδρύματα

Ιστορική αναδρομή

Η μελέτη του φαινομένου της ιδρυματικής κακοποίησης ξεκίνησε τη δεκαετία του 1980 στις ΗΠΑ, τον Καναδά και την Αυστραλία. Ενήλικες πια, τα θύματα Ιδρυματικής Κακοποίησης των δεκαετιών του 1950 και 1960 ξεκίνησαν να μιλούν για τις εμπειρίες σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης που υφίσταντο στα ιδρύματα. Η αλλαγή στον τρόπο που άρχισε να αναγνωρίζεται η «παιδικότητα» καθώς και η δημοσιότητα κάποιων περιπτώσεων κυρίως σεξουαλικής κακοποίησης συνέβαλαν στην αναγνώριση και τον περιορισμό του φαινομένου (Daly, K., 2014). Σε πολλές χώρες ήδη από τη δεκαετία του 1990 άρχισαν να δημιουργούνται επιτροπές διερεύνησης των φαινομένων ΚΑΠΑ-Π σε ιδρύματα, οι οποίες οδήγησαν μέχρι και στη χρηματική αποζημίωση των θυμάτων (Καναδάς, Νορβηγία) και τη δημόσια απολογία κυβερνήσεων (Ιρλανδία, Αυστραλία, Νορβηγία) (Sköld, J., 2013). Η συλλογική οργάνωση και η διεκδίκηση από πλευράς των πρώην φιλοξουμένων καθώς και οι μαρτυρίες τους για τις συνθήκες διαβίωσης μέσα στο ίδρυμα συνέβαλαν στην αναγνώριση των πολιτικών ευθυνών και αποδόθηκε με αυτόν τον τρόπο μια μορφή ηθικής αποζημίωσης.

Η αντίληψη για το τι συνιστά ΚΑΠΑ-Π ορίζεται από το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο που εξετάζεται το φαινόμενο. Ότι θεωρείται κακοποίηση ή παραμέληση σε μια ορισμένη ιστορική στιγμή δεν συνιστά απαραίτητα κακοποίηση ή παραμέληση σε μια άλλη (Ferguson, H. 2007). Για παράδειγμα τον 19ο αιώνα η παιδική εργασία ήταν ευρέως διαδεδομένη, η σωματική τιμωρία των παιδιών καθημερινή πρακτική και δεν υπήρχε το νομοθετικό και κοινωνικό πλαίσιο για την προστασία των παιδιών από αυτές τις μορφές που σήμερα ορίζουμε ως κακοποίηση ή εκμετάλλευση ανηλίκων.

Πώς ορίζεται η ιδρυματική κακοποίηση

Αρχικά το φαινόμενο της κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών (ΚΑΠΑ-Π) θεωρούνταν ότι αναπαράγονταν μόνο σε ενδοοικογενειακό ή κοινοτικό-διαπροσωπικό επίπεδο. Το 1975 ο D. Gil διεύρυνε τις διαστάσεις και τον τρόπο σύλληψης του φαινομένου εισάγοντας πέρα από το ενδοοικογενειακό, το ιδρυματικό και το κοινωνικό επίπεδο. Η ιδρυματική κακοποίηση περιλαμβάνει σύμφωνα με τον Gil τρεις άξονες-τύπους ιδρυματικής κακοποίησης:

α) τη σωματική, σεξουαλική ή συναισθηματική κακοποίηση που διαπράττεται από άτομα τα οποία είναι άμεσα υπεύθυνα για τη φροντίδα των παιδιών (εργαζόμενοι στα ιδρύματα παιδικής μέριμνας ή στο πλαίσιο της αναδοχής),

β) την κακοποίηση που συμβαίνει όταν το σύστημα προστασίας δεν λειτουργεί σύμφωνα με τα αποδεκτά πρότυπα,

γ) τη συστημική κακοποίηση: δεν διαπράττεται από ένα μεμονωμένο άτομο ή από ένα φορέα, αλλά συμβαίνει όταν το σύστημα παιδικής πρόνοιας - προστασίας ξεπερνάει τα όριά του, ενώ σχετίζεται επίσης και με ανεπαρκή έλεγχο από τους φορείς παιδικής προστασίας (Gil, D., 1975).

Από τις τρεις αυτές διακριτές μορφές ιδρυματικής κακοποίησης καθίσταται φανερό ότι η πρώτη ταυτίζεται με τις μορφές κακοποίησης που προκύπτουν σε ενδοοικογενειακές συνθήκες, ενώ οι άλλες δύο αποτελούν μοναδικά χαρακτηριστικά της εξωοικογενειακής φιλοξενίας. Ενδεικτικά παραδείγματα ιδρυματικής κακοποίησης σύμφωνα με τον ορισμό του Gil είναι η μη εφαρμογή καλών πρακτικών (π.χ. αντιπαιδαγωγικά μέσα παραδειγματισμού, να μη λαμβάνεται υπόψη η γνώμη του παιδιού, να μην ενημερώνεται το παιδί για αποφάσεις που το αφορούν κ.ά.) ή/και περιστάσεις όπου το σύστημα παιδικής προστασίας αδυνατεί να καλύψει τις εξατομικευμένες ανάγκες του κάθε παιδιού (ανυπαρξία εξατομικευμένων σχεδίων παρέμβασης – υποστήριξης κάθε παιδιού, αδιαφοροποίητες και απρόσωπες υπηρεσίες, μη παροχή ψυχολογικής υποστήριξης, ανεπαρκής αξιολόγηση, παρατεταμένη παραμονή σε ίδρυμα χωρίς την εξέταση εναλλακτικών μορφών φιλοξενίας, μη απαραίτητη απομάκρυνση από το οικογενειακό περιβάλλον, κ.ά.).

Τα αδικήματα που σχετίζονται με την κακομεταχείριση παιδιών σε ιδρύματα

Η κακοποίηση και παραμέληση παιδιών δεν συνιστά από μόνη της συγκεκριμένο αυτούσιο έγκλημα. Εγκλήματα είναι μόνο οι συμπεριφορές εκείνες που προβλέπονται από τον Ποινικό Κώδικα και τους ποινικούς νόμους (π.χ. ν. 3500/2006, για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας) ως παραβατικές. Συνεπώς είναι δυνατόν περισσότερα εγκλήματα να συνιστούν ό,τι περιγράφεται σε μη νομική ορολογία ως κακοποίηση ή/και παραμέληση παιδιών. Να επισημανθεί ότι ποιο έγκλημα έχει διαπραχθεί κάθε φορά κρίνει μόνο ο εφαρμοστής του δικαίου, δηλαδή οι δικαστικοί λειτουργοί (εισαγγελέας, ανακριτής, δικαστής) ανά τα στάδια της ποινικής διαδικασίας (δηλαδή, ενώ ο νόμος ορίζει τι συνιστά αδίκημα, ο εφαρμοστής του δικαίου είναι αυτός που κρίνει ποιο έγκλημα έχει διαπραχθεί, την ποινή κ.λπ.).

Τα αδικήματα αυτά όπως είναι συστηματοποιημένα στον Ποινικό Κώδικα διακρίνονται στις εξής κατηγορίες: εγκλήματα κατά της ζωής (στρέφονται κατά της ίδιας της ζωής του παιδιού, π.χ. ανθρωποκτονία ή απόπειρα ανθρωποκτονίας)· σωματικές βλάβες (βλάπτουν τη σωματική ακεραιότητα του παιδιού)· εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας (περιορίζουν την ελευθερία κινήσεων του παιδιού, π.χ. αρπαγή ανηλίκου, εμπορία ανθρώπων)· εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας (π.χ. αποπλάνηση παιδιών, κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια, αιμομιξία)· εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής (π.χ. πορνογραφία ανηλίκων, σωματεμπορία, ασέλγεια σε ανήλικο έναντι αμοιβής)· εγκλήματα σχετικά με την οικογένεια (παραμέληση εποπτείας ανηλίκου).

Σε σχέση ιδίως με την κακομεταχείριση που μπορεί να λαμβάνει χώρα μέσα σε ένα ίδρυμα δεν υπάρχει κάποιος νομικός ορισμός. Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 5 του Νόμου 3500/2006 για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, η σωματική βλάβη που τελείται από εργαζόμενο σε φορέα παροχής κοινωνικής μέριμνας και η πράξη που στρέφεται σε βάρος προσώπου το οποίο δέχεται τις υπηρεσίες του φορέα αυτού θεωρείται ενδοοικογενειακή βία. Ομοίως οι πράξεις που συνιστούν προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας και έχουν τελεστεί από εργαζόμενο σε φορέα κοινωνικής μέριμνας και στρέφονται κατά ωφελούμενου, θεωρούνται ενδοοικογενειακή βία (ά. 9 παρ. 3 Ν. 3500/2006). Ακόμη, σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα, η ασέλγεια που τελείται από πρόσωπο που εργάζεται σε φορέα παροχής

βοήθειας σε βάρος ωφελούμενου συνιστά το αδίκημα της ασέλγειας με κατάχρηση εξουσίας (ά. 343 ΠΚ).

Είναι γεγονός ότι το πλαίσιο μέσα στο οποίο τελείται ένα αδίκημα, π.χ. σε ένα ίδρυμα, δεν συνιστά από μόνο του επιβαρυντική κατάσταση σε κάθε έγκλημα. Κάθε αδίκημα ανάλογα με το έννομο αγαθό που θίγει, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, και τις περιστάσεις που εκμεταλλεύεται ο δράστης τιμωρείται όπως ορίζει ο νόμος. Ο δε εφαρμοστής του δικαίου είναι εκείνος που θα αποφασίσει αν ορισμένα αδικήματα έχουν ιδιαίτερη ηθική απαξία ανεξαρτήτως από ποιον τελούνται και σε ποιο πλαίσιο. Είναι όμως πολύ σημαντικό να αναφερθεί ότι αν αδικήματα –πλημμελήματα ή κακουργήματα– τελούνται με πρόθεση από υπάλληλο που ασκεί υπηρεσία ή επωφελήθηκε από την ιδιότητά του αυτή, το ανώτατο όριο της ποινής αυξάνεται κατά το μισό (α. 262 ΠΚ). Ακόμη, σε συγκεκριμένα αδικήματα, κυρίως πλημμελήματα και όχι κακουργήματα, όταν αυτά τελούνται από πρόσωπα που έχουν την αρμοδιότητα –έστω και προσωρινά– να φροντίζουν ανθρώπους ή να προσφέρουν υπηρεσίες (π.χ. γιατρός, νοσηλευτής/-ρια, ψυχολόγος, φροντιστής/-τρια, εκπαιδευτικός, προπονητής) και μάλιστα σε βάρος των ωφελούμενων, οι δράστες τιμωρούνται βαρύτερα (π.χ. πρόκληση βλάβης με συνεχή σκληρή συμπεριφορά: ά. 312 ΠΚ, κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια: ά. 342 ΠΚ). Επιβαρυντικές περιστάσεις, ανεξαρτήτως βαρύτητας των αδικημάτων, είναι ακόμη το νεαρό της ηλικίας του θύματος (βλ. ενδεικτικά αποπλάνηση παιδιών: ά. 339 ΠΚ, κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια: 342 ΠΚ, πορνογραφία ανηλίκων: ά. 348 Α ΠΚ) και η κατάσταση του π.χ. με αναπηρία ή ψυχική ασθένεια (κατάχρηση σε ασέλγεια: ά. 338 παρ. 1 ΠΚ και κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια: 342 παρ. 2 ΠΚ), ανήμπορο να αμυνθεί (πρόκληση βλάβης με συνεχή σκληρή συμπεριφορά: ά. 312 ΠΚ).

Αξίζει να σημειωθεί ότι, σε συμφωνία με το πνεύμα του νόμου 4531/2018, όσον αφορά ποινικά αδικήματα ή παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν μπορεί να γίνει επίκληση πολιτισμικών εθίμων και παραδόσεων¹⁴.

14. Βλ. ά. 2 Ν. 4531/2018 και ά. 79 παρ. 3 περ. α ΠΚ.

Εποπτεία ιδρυμάτων και μηχανισμοί παραπόνων και καταγγελιών

Σύμφωνα με τους νόμους 2345/1995 και 2646/1998 το κράτος παρέχει την απαραίτητη φροντίδα για την οικογένεια, το παιδί, τους νέους, τους ηλικιωμένους, τα πρόσωπα με ειδικές ανάγκες, ευάλωτες ομάδες και πρόσωπα σε κατάσταση ανάγκης. Οι παρεχόμενες υπηρεσίες υπάγονται σε τρεις κατηγορίες κοινωνικής φροντίδας: πρωτοβάθμια (πρόληψη), δευτεροβάθμια (θεραπεία), και τριτοβάθμια (εξειδικευμένη φροντίδα)¹⁵. Σε επίπεδο περιφέρειας προσφέρονται υπηρεσίες δευτεροβάθμιας κοινωνικής φροντίδας, ενώ σε επίπεδο δήμου πρωτοβάθμιας. Στην πράξη λόγω ασαφειών και αλληλοεπικαλύψεων στο Νόμο 3852/2010 υπάρχει σύγχυση σχετικά με τις αρμοδιότητες της κάθε βαθμίδας της αποκεντρωμένης διοίκησης¹⁶. Τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου που παρέχουν κοινωνική φροντίδα, πρέπει να πληρούν τις προϋποθέσεις για τη λειτουργία και τις υπηρεσίες τους, όπως αυτές καθορίζονται από τα αρμόδια υπουργεία¹⁷. Η αποκεντρωμένη διοίκηση κάθε περιφέρειας είναι αρμόδια για την έκδοση άδειας λειτουργίας σε αυτούς τους φορείς. Παρ' όλα αυτά η εποπτεία των φορέων εμπίπτει στην αρμοδιότητα των δήμων όπου βρίσκονται.¹⁸ Τα αντίστοιχα δημόσια ιδρύματα εποπτεύονται από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Ταυτόχρονα, το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης γνωμοδοτεί για

15. Ν. 2646/1998, ά. 3.

16. Ακόμη, οι κοινωνικές υπηρεσίες των Περιφερειών είναι αρμόδιες για την έγκριση και παρακολούθηση τις υιοθεσίες των παιδιών και τις αναδοχές που γίνονται μέσω νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου.

17. Ν. 3852/2010, ά. 94.

18. Σύμφωνα με τον Ν. 2646/1998, θεσπίζεται ο ρόλος του Κοινωνικού Συμβούλου σε κάθε νομαρχία (νυν περιφερειακή ενότητα) με αρμοδιότητες ελέγχου (περιλαμβανομένης της σύνταξης σχετικών εκθέσεων και διατύπωσης αντίστοιχων προτάσεων) των ΝΠΙΔ Φορέων/Ιδρυμάτων, μεταξύ αυτών και των φορέων παιδικής προστασίας. Οι αρμοδιότητες των δήμων στον τομέα της παιδικής προστασίας και αλληλεγγύης, σύμφωνα με το άρθρο 75 του Ν. 3463/2006, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 94 του Ν. 3852/2010 και το άρθρο 51 του Ν. 3905/2010, είναι ιδίως η χορήγηση άδειας ίδρυσης και λειτουργίας ιδρυμάτων παιδικής πρόνοιας σε ιδιώτες, καθώς και σε συλλόγους ή σωματεία, που επιδιώκουν φιλανθρωπικούς σκοπούς· η άσκηση ελέγχου και εποπτείας στα ιδρύματα παιδικής προστασίας ιδιωτικού δικαίου (ιδιωτικοί παιδικοί σταθμοί) και η ευθύνη λειτουργίας των παιδικών εξοχών· η χορήγηση άδειας ίδρυσης και λειτουργίας δημοτικών και ιδιωτικών παιδικών ή βρεφονηπιακών σταθμών.

την πιστοποίηση από το ΥΠΕΚΑΑ μη κυβερνητικών οργανώσεων που παρέχουν υπηρεσίες παιδικής προστασίας¹⁹. Οι αρμόδιες υπηρεσίες, η εθνική πολιτική και τα σχετικά πρότυπα παροχής υπηρεσιών προβλέπεται να καθορίζονται με υπουργικές αποφάσεις.

Ανεξάρτητοι μηχανισμοί παραπόνων και καταγγελιών προσβάσιμοι στα παιδιά δεν υπάρχουν. Παρόλο που υφίστανται τηλεφωνικές γραμμές και θεσμοί που μπορούν να δεχθούν την αναφορά ενός παιδιού, να το ακούσουν και να το συμβουλευθούν, δεν πρόκειται για ευρέως διαδεδομένες ή προσιτές διαδικασίες ιδίως για όσα παιδιά διαμένουν σε ιδρύματα.

19. Ν. 2646/1998 ά. 5 και Υπουργική Απόφαση 1163/Β/10.04.2012.

Αναφορά περιστατικών κακομεταχείρισης

Τι εννοούμε με τον όρο αναφορά;

Για τους σκοπούς του παρόντος εγχειριδίου, αναφορά είναι η ανακοίνωση συγκεκριμένων πληροφοριών σε εισαγγελική ή αστυνομική αρχή ή σε ένα φορέα προστασίας του παιδιού (ο οποίος δέχεται αναφορές) σχετικά με ένα παιδί για το οποίο υπάρχουν βάσιμες υποψίες ότι κινδυνεύει η σωματική ή ψυχική υγεία του ως αποτέλεσμα κακοποίησης ή παραμέλησης. Μια αναφορά δεν είναι απαραίτητο να αποτελεί επίσημη καταγγελία, αλλά μπορεί να συνιστά προληπτική ενέργεια για επιβεβαίωση συγκεκριμένων πληροφοριών και περαιτέρω αξιολόγηση.

Στοιχεία αναφοράς

Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η αναφορά, απαραίτητα είναι το ονοματεπώνυμο του παιδιού, η ηλικία, το φύλο και η διεύθυνση κατοικίας του. Επιπλέον, χρήσιμες είναι οι πληροφορίες σχετικά με την οικογένεια, τους γονείς/φροντιστές και το δράστη, άλλα παιδιά ή μέλη της οικογένειας τα οποία μπορεί να βρίσκονται σε κίνδυνο, προηγούμενες αναφορές κακοποίησης, άλλα άτομα τα οποία μπορεί να έχουν πληροφορίες για το παιδί ή να είναι μάρτυρες της κακοποίησης ή/και παραμέλησης. Τέλος, ιδιαίτερος σημαντικό κρίνεται να αναφέρουν οι επαγγελματίες μια εκτίμηση σχετικά με την ασφάλεια του παιδιού, καθώς επίσης και το λόγο για τον οποίο πιστεύουν ότι το παιδί βρίσκεται σε άμεσο κίνδυνο. Εκτίμηση της ασφάλειας είναι η διαδικασία ανάλυσης των στάσεων, των συμπεριφορών και της λειτουργίας της

οικογένειας προκειμένου να προσδιοριστεί το ενδεχόμενο απειλής του παιδιού σε σωματικό, ψυχολογικό και συναισθηματικό επίπεδο.

Ποιος υποβάλλει αναφορά;

Ο νόμος προβλέπει ρητά ότι δικαίωμα καταγγελίας αξιόποινων πράξεων που διώκονται αυτεπαγγέλτως έχουν όλοι και όχι μόνον όποιος αδικήθηκε (ΚΠΔ 42 § 1). Υπάρχουν περιπτώσεις που ο νόμος απαιτεί έγκληση για να ξεκινήσει ποινική δίωξη. Ωστόσο τα περισσότερα εγκλήματα που σχετίζονται με την κακοποίηση και παραμέληση παιδιών διώκονται αυτεπάγγελα, ιδίως όταν αυτά τελούνται από πρόσωπο που είχε την υποχρέωση να τα φροντίζει και άρα η έγκληση είναι προαιρετική.

⇒ Οι δημόσιοι υπάλληλοι

Επίσης, κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 37 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι, και εκείνοι στους οποίους ανατέθηκε προσωρινά δημόσια υπηρεσία, έχουν την ίδια υποχρέωση για τα αδικήματα που πληροφορήθηκαν κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

⇒ Οι εκπαιδευτικοί

Το άρθρο 23 του νόμου 3500/2006 επιτάσσει ο εκπαιδευτικός δημοσίου ή ιδιωτικού εκπαιδευτικού ιδρύματος, καθώς και πάσης φύσεως Μονάδων Προσχολικής Αγωγής, που αντιλαμβάνεται ή πληροφορείται ότι έχει διαπραχθεί έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας εις βάρος ανηλίκου, να το ανακοινώσει στο διευθυντή της σχολικής μονάδας και εκείνος να το καταγγείλει αμέσως στον εισαγγελέα ή την αστυνομία.

⇒ Οι αστυνομικοί

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 37 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, οι ανακριτικοί υπάλληλοι που λαμβάνουν πληροφορίες για αξιόποινή πράξη, η οποία διώκεται αυτεπαγγέλτως, οφείλουν αμέσως να το ανακοινώσουν στον αρμόδιο εισαγγελέα. Η κακοποίηση και η παραμέληση παιδιού στοιχειοθετούν ποινικά αδικήματα.

⇒ Οι πολίτες

Ακόμα και οι ιδιώτες που αντιλήφθηκαν οι ίδιοι αξιόποινή πράξη η οποία διώκεται αυτεπαγγέλτως οφείλουν να την αναγγείλουν στον εισαγγελέα πλημμελειοδικών ή σε οποιονδήποτε ανακριτικό υπάλληλο στις περιπτώσεις που προβλέπεται από το νόμο (ΚΠΔ 40 § 1· π.χ. βλ.

παρασιώπηση κακουργήματος παρακάτω). Σε περίπτωση που έλαβαν γνώση της τελεσθείσας πράξης περισσότεροι, καθένας υποχρεούται ξεχωριστά να αναγγείλει την αξιόποινη πράξη (ΚΠΔ 40 § 3).

⇒ Το παιδί θύμα

Το ανήλικο άτομο άνω των 12 ετών μπορεί από μόνο του να αναφέρει το έγκλημα που διαπράχθηκε σε βάρος του. Κάτω των 12 ετών το δικαίωμα της έγκλησης έχει ο νόμιμος αντιπρόσωπός του, δηλαδή ο γονέας ή άλλου είδους κηδεμόνας του (ΠΚ, α. 118 §§ 1-3). Βέβαια αυτό δεν σημαίνει ότι λόγω ηλικίας ένα παιδί δεν θα καταφέρει να καταγγείλει τη βία σε βάρος του. Η εκπαίδευση και η ετοιμότητα ανταπόκρισης των αρχών είναι τα κύρια ζητήματα εδώ.

Αν το παιδί θύμα (ή ο/η ενήλικος/-η) δεν ομιλεί την ελληνική γλώσσα, έχει δικαίωμα να ζητήσει μετάφραση εγγράφων σε γλώσσα που καταλαβαίνει προκειμένου να κατανοήσει τη διαδικασία και να υποβάλει έγκληση για το αδίκημα που τελέστηκε σε βάρος του (ά. 58 Ν. 4478/2017).

Μπορεί ο επαγγελματίας που δεσμεύεται από το απόρρητο να αναφέρει στις Αρχές πληροφορίες;

Όσον αφορά την επαγγελματική εξεμύθεια, πρέπει να διευκρινιστεί ότι, ενώ η παραβίασή της συνιστά αξιόποινη πράξη (ΠΚ 371 § 1), η πράξη αυτή δεν είναι άδικη και δεν τιμωρείται, αν ο επαγγελματίας απέβλεπε στην εκπλήρωση καθήκοντός του ή στη διαφύλαξη έννομου ή για άλλο λόγο ουσιώδους συμφέροντος δημοσίου ή του ιδίου ή κάποιου άλλου, που δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί διαφορετικά (ΠΚ 371 § 4). Όταν θίγεται η ζωή, η σωματική και ψυχική ακεραιότητα, η προσωπική ελευθερία, η γενετήσια ελευθερία και αξιοπρέπεια, η παιδική ηλικία και νεότητα που αποτελούν έννομα αγαθά προστατευόμενα από το Σύνταγμα, τους νόμους και τις διεθνείς κυρωμένες με νόμο συνθήκες στη χώρα μας, υπάρχει έννομο συμφέρον του παιδιού για προστασία που πρέπει να διαφυλαχθεί.

➤ Στο προεδρικό διάταγμα που αφορά στην άσκηση του επαγγέλματος των κοινωνικών λειτουργών (ΠΔ 23/1992) αναφέρεται ρητά ότι «δεν αποτελεί παραβίαση της επαγγελματικής εξεμύθειας η γνωστοποίηση από τον κοινωνικό λειτουργό πληροφοριών ή γεγονότων, όταν η ενέργειά του αποσκοπεί στη διαφύλαξη της ανθρωπίνης ζωής ή την προστασία της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας ανηλίκων» (α. 6 §1 περ. ε).

➤ Ο νόμος 991/1979 που διέπει την άσκηση του επαγγέλματος του ψυχολόγου ορίζει ότι σε σχέση με το επαγγελματικό απόρρητο εφαρμόζεται πλήρως το ανωτέρω άρθρο (ΠΚ 371) του Ποινικού Κώδικα

(άρθρο 9), συνεπώς αν ο επαγγελματίας αποβλέπει στη διαφύλαξη έννομου ή γενικά σημαντικού συμφέροντος, δικού του ή άλλου, η παραβίαση του απορρήτου είναι νόμιμη.

➤ Παράλληλα, ο Κώδικας Ιατρικής Δεοντολογίας (ν. 3418/2005) προβλέπει ότι η άρση του απορρήτου επιτρέπεται και υπάρχει υποχρέωση αναγγελίας στην Αρχή ενδεικτικά όταν ο γιατρός αποβλέπει στην εκπλήρωση νομικού καθήκοντος που πηγάζει από ειδικό νόμο (π.χ. διάγνωση μολυσματικών ασθενειών) ή γενικό νόμο (π.χ. υποχρέωση αναγγελίας κακουργήματος που πληροφορήθηκε ότι μελετάται να γίνει ή ότι άρχισε ήδη η εκτέλεσή του σε χρόνο ώστε να μπορεί να προληφθεί η τέλεση ή το αποτέλεσμα), όταν αποβλέπει στη διαφύλαξη εννόμου ή άλλου ουσιώδους συμφέροντος, δημόσιου, του ίδιου του γιατρού ή άλλου, το οποίο δεν μπορεί να διαφυλαχθεί διαφορετικά (α. 13), και όταν υπάρχει κατάσταση ανάγκης.

➤ Αντίστοιχα, κατά τον Κώδικα Οδοντιατρικής Δεοντολογίας (ΠΔ 39/2009), επιτρέπεται η άρση του απορρήτου και ισχύει η υποχρέωση έγκαιρης αναγγελίας στις Αρχές όταν ο οδοντίατρος μαθαίνει με τρόπο αξιόπιστο ότι επρόκειτο να τελεστεί κακούργημα ή ότι έχει αρχίσει ήδη να συμβαίνει, σε χρόνο που μπορεί να προλάβει την τέλεση ή το αποτέλεσμα, όπως επίσης όταν αποβλέπει στη διαφύλαξη έννομου ή άλλου δικαιολογημένου, ουσιώδους δημόσιου συμφέροντος ή συμφέροντος του ίδιου του οδοντίατρου ή κάποιου άλλου, το οποίο δεν μπορεί να διαφυλαχθεί διαφορετικά (α. 11).

➤ Σημειωτέον, με το άρθρο 12 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση (Lanzarote) η χώρα μας έχει δεσμευτεί να διασφαλίσει ότι οι κανόνες εμπιστευτικότητας που επιβάλλονται σε μερικούς επαγγελματίες δεν αποτελούν εμπόδιο στη δυνατότητα να αναφέρουν στις αρμόδιες υπηρεσίες καταστάσεις για τις οποίες έχουν εύλογη υποψία πως το παιδί είναι θύμα σεξουαλικής κακοποίησης ή εκμετάλλευσης. Προς αυτόν το σκοπό, στον κυρωτικό νόμο της Σύμβασης (3727/2008) στο Κεφάλαιο Α΄, άρθρο 2 § 3, αναφέρεται ρητά ότι επιτρέπεται η παρέκκλιση από την υποχρέωση τήρησης εχεμύθειας σε όσους έρχονται σε επαφή με παιδιά προκειμένου να αναφέρουν στην αρμόδια Αρχή πιθανή σεξουαλική κακοποίηση ή εκμετάλλευση παιδιού.

Ενδοιασμοί επαγγελματιών πριν από την αναφορά

Ο επαγγελματίας ενδεχομένως να βιώνει συγκρουσιακά συναισθήματα σχετικά με τη λήψη απόφασης γνωστοποίησης μιας πιθανής

υπόθεσης στις αρμόδιες Αρχές. Μερικά κοινά σημεία που μπορεί να αποτελέσουν αποτρεπτικό παράγοντα γνωστοποίησης κακοποίησης ή/και παραμέλησης παιδιών είναι:

- ο φόβος για λανθασμένη γνωστοποίηση
- ο φόβος αρνητικών αντιδράσεων από τους συναδέλφους ή τους γονείς/φροντιστές του παιδιού
- η ανησυχία ότι οι αρμόδιες υπηρεσίες δεν θα παράσχουν επαρκή βοήθεια στα παιδιά-θύματα
- η συμπάθεια προς τους γονείς/φροντιστές και η πεποίθηση ότι δεν θα βλάψουν το παιδί
- η πίστη ότι η γνωστοποίηση της κακοποίησης ή/και παραμέλησης θα φέρει μόνο αρνητικές συνέπειες για τα παιδιά και τις οικογένειές τους
- η ανησυχία για την εμπλοκή στη νομική διαδικασία
- η δυσaráσκεια και τα αρνητικά σχόλια από προηγούμενες εμπειρίες γνωστοποίησης περιστατικών κακοποίησης
- ο φόβος της παρερμηνείας πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων

Η ανάληψη δράσης και η απόφαση γνωστοποίησης ενός πιθανού περιστατικού κακοποίησης είναι ιδιαιτέρως σημαντική. Οι επαγγελματίες που ασχολούνται με τα παιδιά πρέπει να ξεπερνούν αυτά τα συναισθήματα, γιατί αφενός υπάρχει υποχρέωση γνωστοποίησης της υποψίας κακοποίησης ή/και παραμέλησης παιδιών από το νόμο και αφετέρου είναι ηθικά επιβεβλημένο προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία των παιδιών. Η αναφορά προστατεύει τα κακοποιημένα παιδιά από περαιτέρω κακοποίηση. Επιπλέον, με την ενέργεια αυτή (στις περιπτώσεις βίας μέσα στην οικογένεια ή ένα ίδρυμα), προστατεύονται ταυτόχρονα και τα υπόλοιπα παιδιά αλλά και οι γονείς/φροντιστές, οι οποίοι έχουν την ευκαιρία να δεχθούν βοήθεια για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν είτε είναι προσωπικά είτε αφορούν την αλληλεπίδρασή τους με τα παιδιά.

Κυρώσεις σε περίπτωση παράλειψης αναφοράς

Όταν ένα παιδί κινδυνεύει, ενημερώνουμε αμέσως τις Αρχές ή/και φορέα παιδικής προστασίας προκειμένου να παρέμβουν. Την ίδια στιγμή είναι κρίσιμο να προστατεύσουμε και τα άλλα παιδιά που μπορεί να πέσουν θύματα του/των ίδιου/-ων δράστη/-ών.

Η παρασιώπηση κακουργήματος [π.χ. βαριά σωματική βλάβη ανηλίκου, μεθοδευμένη (σκόπιμη) σωματική βλάβη, βιασμός, αιμομιξία, κατάχρηση ανηλίκου σε ασέλγεια, αποπλάνηση παιδιού, μαστρο-

πεία, ασέλγεια με ανήλικο έναντι αμοιβής] το οποίο πληροφορήθηκε κάποιος με αξιόπιστο τρόπο ότι συμβαίνει ή μελετάται να συμβεί συ- νιστά ποινικό αδίκημα (ΠΚ 232 § 1). Αλλά πιθανά αδικήματα είναι η παράβαση καθήκοντος (ΠΚ 259) ή η υπόθαλψη εγκληματία (ΠΚ 231).

Μπορεί ο επαγγελματίας να προστατευτεί από εκδικητικές καταγγελίες του θύτη;

Ο νόμος προβλέπει ρητά ότι «οι ψυχίατροι, ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί, οι οποίοι εργάζονται σε δημόσιες παιδοψυχιατρικές μονά- δες και ενεργούν στο πλαίσιο δικαστικής ή κοινωνικής έρευνας που διεξάγεται από δικαστικό λειτουργό για τη διακρίβωση κακοποίησης ανηλίκου, δεν εγκαλούνται και δεν ενάγονται για γνώμη που διατύ- πωσαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, εκτός αν ενήργησαν με δόλο ή παραβίασαν το απόρρητο των πληροφοριών και στοιχεί- ων που περιήλθαν σε γνώση τους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Η ρύθμιση εφαρμόζεται και στις εκκρεμείς υποθέσεις» (άρθρο 40 Ν. 4509/2017). Ακόμη, είναι δυνατόν οι υποθέσεις εναντίον επαγ- γελματιών που κατήγγειλαν κακοποίηση να τίθενται στο αρχείο και να μην προχωρούν σε ποινική δίκη. Σε κάθε περίπτωση, είναι σημαντικό να γνωρίζουμε την υποχρέωση που έχει ο καθένας/η καθεμία μας να προστατεύσουμε τα παιδιά.

Πού μπορώ να αναφέρω;

Οι αναφορές μπορούν να πραγματοποιούνται:

είτε γραπτώς:

- στις εισαγγελικές αρχές (Εισαγγελία Πρωτοδικών, Τμήμα Ανηλί- κων Αθηνών, τηλέφωνο 210 8827993, Θεσσαλονίκης, τηλέφωνο: 2310 507166, και Πειραιά, τηλέφωνο: 213 2157151 ή σε άλλο αρμό- διο τμήμα)
- στην Ελληνική Αστυνομία (στην Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλί- κων της Διεύθυνσης Ασφαλείας Αττικής, τηλέφωνο: 210 6476573, στο Τμήμα Ανηλίκων της Υποδιεύθυνσης Δίωξης Εγκλημάτων κατά της Ζωής της Διεύθυνσης Ασφαλείας Θεσσαλονίκης, τηλέ- φωνο: 2310 388456, στις κατά τόπους υπηρεσίες ασφαλείας των νομών ή στην Άμεση Δράση 100). Για αναφορές περιστατικών διαδικτυακής παρενόχλησης - παιδοφιλίας ή παιδικής πορνο-

γραφίας, είναι δυνατή η επικοινωνία και με τη Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος στην ειδική τηλεφωνική γραμμή καταγγελιών 11188 ή μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας στη διεύθυνση ccu@cybercrimeunit.gov.gr

- Στο Συνήγορο του Πολίτη - Συνήγορο του Παιδιού, τηλέφωνο: 213 1306744, 213 1306710, 213 1306703 (γραμματεία), Δευτέρα έως Παρασκευή 09:00-16:00, και στη Γραμμή για τα Παιδιά 800 1132000 χωρίς χρέωση, Δευτέρα έως Παρασκευή 09:00-16:00. Η έγγραφη αναφορά δεν είναι ανώνυμη προς το Συνήγορο, αλλά διασφαλίζεται η τήρηση ανωνυμίας προς τρίτους.

είτε τηλεφωνικά

- Στην 24ωρη Εθνική Γραμμή Παιδικής Προστασίας 1107 του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης.
- Στην 24ωρη Εθνική Τηλεφωνική Γραμμή για τα Παιδιά 1056 του Συλλόγου «Χαμόγελο του Παιδιού» (οι κλήσεις στη γραμμή είναι δωρεάν).
- Στην τηλεφωνική γραμμή «Μαζί για το Παιδί» 115 25, Δευτέρα έως Παρασκευή 09:00-21:00

Είναι χρήσιμο να αναφερθεί πως όλες οι αναφορές απαιτούν εισαγγελική παρέμβαση προτού ξεκινήσει η διαδικασία διερεύνησης της υπόθεσης. Εξειδικευμένοι φορείς είναι σε θέση να παρέχουν σε επίπεδο συμβουλευτικής κατευθυντήριες πληροφορίες-οδηγίες σχετικά με ζητήματα αναφοράς περιστατικών κακοποίησης ή/και παραμέλησης, καθώς και να παραπέμπουν περιστατικά στα προαναφερθέντα σημεία. Τέτοιοι φορείς είναι:

- 24ωρη τηλεφωνική γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας 197 του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (οι κλήσεις στη γραμμή είναι δωρεάν).
- Τηλεφωνική γραμμή «Μαζί για το Παιδί» 115 25, Δευτέρα έως Παρασκευή 09:00-21:00.
- Συνήγορος του Πολίτη-Συνήγορος του Παιδιού, τηλέφωνο: 213 1306744, 213 1306710, 213 1306703, Δευτέρα έως Παρασκευή 09:00-16:00, και Γραμμή για τα Παιδιά 8001132000 χωρίς χρέωση, Δευτέρα έως Παρασκευή 09:00-16:00.
- 24ωρη Εθνική Τηλεφωνική Γραμμή για τα Παιδιά 1056 του Συλλόγου «Χαμόγελο του Παιδιού» (οι κλήσεις στη γραμμή είναι δωρεάν).
- Κοινωνικές υπηρεσίες των δήμων κάθε περιοχής.
- Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας του Ινστι-

τούτου Υγείας του Παιδιού, τηλέφωνο: 210 7715791, Δευτέρα έως Παρασκευή 09:00-17:00.

Ανώνυμη αναφορά

Πρόκειται για αναφορά που πραγματοποιείται χωρίς να περιλαμβάνει τα στοιχεία του ατόμου που την υποβάλει. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (άρθρο 43), ορίζεται ότι μήνυση ή αναφορά η οποία υποβάλλεται με οποιονδήποτε τρόπο ανωνύμως ή με ανύπαρκτο όνομα τίθεται αμέσως στο αρχείο από τον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών. Οι εισαγγελικές αρχές ωστόσο είναι υποχρεωμένες να παραλάβουν την αναφορά. Με την παραλαβή της αναφοράς, ο εισαγγελέας λαμβάνει γνώση της πράξης που περιγράφεται, και εφόσον αυτή αναφέρεται σε αδίκημα που διώκεται αυτεπαγγέλτως είναι απαραίτητο να κινηθεί ποινική δίωξη (ΚΠΔ άρθρο 37). Ωστόσο, τα στοιχεία του επαγγελματία που κάνει την αναφορά δίνουν τη δυνατότητα να ληφθούν πρόσθετες πληροφορίες οι οποίες θα βοηθήσουν στην εξέλιξη της υπόθεσης. Εναλλακτικά, η ανωνυμία μπορεί να διατηρηθεί μέσω των τηλεφωνικών γραμμών οι οποίες δέχονται αναφορές προφορικά και ανώνυμα.

Μέχρι πότε μπορώ να αναφέρω ένα έγκλημα;

Τα αδικήματα που σχετίζονται με την κακομεταχείριση παιδιών συνιστούν είτε πλημμελήματα είτε κακουργήματα. Κακούργημα είναι το έγκλημα που τιμωρείται από το νόμο με την ποινή της κάθειρξης (εγκλεισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα για 5 έτη και πάνω), ενώ πλημμέλημα είναι εκείνο που τιμωρείται με την ποινή της φυλάκισης (εγκλεισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα από 10 ημέρες μέχρι 5 έτη) ή με χρηματική ποινή (ΠΚ 18, 52, 53).

Γενικά, τα κακουργήματα παραγράφονται μετά τα 20 έτη, αν ο νόμος προβλέπει την ποινή της ισόβιας κάθειρξης, και μετά τα 15 έτη σε κάθε άλλη περίπτωση (ΠΚ 111 παρ. 2), ενώ τα πλημμελήματα παραγράφονται μετά τα 5 έτη (ΠΚ 111 παρ. 3). Ο χρόνος ξεκινάει από τη στιγμή τέλεσης του αδικήματος. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 16 του Ν. 3500/2006, η έναρξη της προθεσμίας παραγραφής για την ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη (α. 6) και την ενδοοικογενειακή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας (α. 9) –αναφέρονται αυτές οι δύο περιπτώσεις, επειδή αφορούν και τις περιπτώσεις που δράστης

είναι εργαζόμενος σε φορέα παροχής κοινωνικής μέριμνας-, όταν στρέφονται κατά ανηλίκων, αναστέλλεται μέχρι τα 19 έτη της ηλικίας του θύματος αν το αδίκημα ήταν πλημμέλημα και μέχρι τα 21 έτη αν ήταν κακούργημα. Ακόμη, σύμφωνα με το άρθρο 113 παρ. 6 του Ποινικού Κώδικα, η προθεσμία παραγραφής για εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας, της γενετήσιας ελευθερίας και αξιοπρέπειας ή εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, όταν στρέφονται κατά ανηλίκων, αναστέλλεται μέχρι τα 19 έτη της ηλικίας του θύματος για τα πλημμελήματα και μέχρι τα 21 έτη για τα κακούργηματα.

Τι ακολουθεί μετά την αναφορά;

Ποινική διαδικασία

Όλα τα εγκλήματα που σχετίζονται με την κακοποίηση και παραμέληση παιδιών, είτε με δράστη μέλος της οικογένειας είτε όχι, διώκονται αυτεπάγγελα (αναφορικά με τα εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας, πριν από την εφαρμογή του νόμου 3500/2006 έπρεπε το ίδιο το θύμα να καταγγείλει την πράξη εις βάρος του, διαφορετικά δεν ξεκινούσε ποινική δίωξη). Αυτό σημαίνει ότι η δίωξη κινείται ύστερα από αναφορά δημόσιας αρχής ή πολίτη ή άλλη είδηση ότι διαπράχθηκε αξιόποινη πράξη, όπως για παράδειγμα από προσωπική πληροφόρηση του εισαγγελέα, από επιστολή, ακόμη και ανώνυμη, ή κοινή φήμη, δημοσίευμα στον Τύπο, τηλεοπτική εκπομπή (ΚΠΔ 36). Αν το έγκλημα αφορά ενδοοικογενειακή βία, τότε ενημερώνεται και ο Εισαγγελέας Ανηλίκων (ελλείψει αυτού ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών) για να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία του παιδιού από τον φερόμενο ως δράστη γονέα.

Αν το έγκλημα είναι αυτόφωρο ή επίκειται άμεσος κίνδυνος από τυχόν καθυστέρηση, τότε διενεργείται άμεσα αστυνομική προανάκριση ώστε να βεβαιωθεί τι έχει συμβεί και ποιος είναι ο δράστης, ενώ ταυτόχρονα ενημερώνεται ο εισαγγελέας ποινικής δίωξης (ΚΠΔ 243 § 2). Σε άλλη περίπτωση ο εισαγγελέας, αφού ενημερωθεί, είναι εκείνος που διενεργεί προκαταρκτική εξέταση (κυρίως στα κακουργήματα) ώστε να συλλέξει επαρκή στοιχεία για τη νομιμοποίηση της άσκησης ποινικής δίωξης (ΚΠΔ 43 § 1). Με την ποινική δίωξη ο εισαγγελέας δίνει γραπτή παραγγελία στον ανακριτή ή ανακριτικό υπάλληλο (δικα-

στικός λειτουργός ή αστυνομικός υπάλληλος), όπου αναφέρει και την κατηγορία με το ποινικό αδίκημα το οποίο φέρεται να έχει τελεστεί και τη διάταξη του νόμου που το προβλέπει (ΚΠΔ 243 § 1 και 246, § 1). Αν είναι κακούργημα διατάσσεται κύρια ανάκριση, αν είναι πλημμέλημα διενεργείται προανάκριση. Ο ανακριτής/ανακριτικός υπάλληλος προχωράει σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες για να εξακριβωθεί τι έχει συμβεί (ΚΠΔ 239). Αποδεικτικά μέσα που μπορεί να χρησιμοποιήσει είναι: α) οι ενδείξεις, β) η αυτοψία, γ) η πραγματογνωμοσύνη, δ) η ομολογία του κατηγορουμένου, ε) οι μάρτυρες, και στ) τα έγγραφα (ΚΠΔ 178).

Με την ολοκλήρωση της ανακριτικής φάσης ο φάκελος της υπόθεσης μαζί με όλα τα πορίσματα επιστρέφει στον εισαγγελέα, ώστε εκείνος να κάνει πρόταση στο δικαστικό συμβούλιο. Έτσι, μπορεί να προτείνει αιτιολογημένα την απαλλαγή του δράστη από την κατηγορία ή την παραπομπή του στο δικαστήριο (ΚΠΔ 245 και 308). Ειδικά στην περίπτωση της προανάκρισης είναι δυνατόν ο υπαίτιος να παραπεμφθεί απευθείας στο ακροατήριο με την ολοκλήρωση της έρευνας (ΚΠΔ 245, § 1). Το δικαστικό συμβούλιο, αφού διαβάσει το φάκελο και την αιτιολογημένη άποψη του εισαγγελέα, αποφασίζει και εκδίδει βούλευμα (ειδικά και εμπεριστατωμένα αιτιολογημένο) είτε απαλλακτικό (η υπόθεση μπαίνει στο αρχείο) είτε παραπεμπτικό (γίνεται δίκη) είτε για διενέργεια περαιτέρω ανάκρισης (επιστροφή του φακέλου στον ανακριτή).

Εξέταση παιδιού θύματος σεξουαλικής κακοποίησης

Ειδικά μέτρα λαμβάνονται για τη συμμετοχή του ανήλικου θύματος προσβολής της προσωπικής και της γενετήσιας ελευθερίας ή της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής στην ποινική διαδικασία²⁰. Με τον Νόμο 4478/2017²¹ συστήνονται αυτοτελή γραφεία προστασίας ανήλικων θυμάτων του παιδιού «Σπίτια του Παιδιού» στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Πειραιά, Πατρών και Ηρακλείου με αρμοδιότητα τη συνολική υποστήριξη του θύματος (α. 74). Συγκεκριμένα προβλέπεται ότι ο/η ανήλικος/-η μάρτυρας εγκλημάτων κατά της προσωπικής ή

20. Άρ. 69 Ν. 4478/2017.

21. Με τον νόμο αυτόν εναρμονίστηκε η ελληνική νομοθεσία με την οδηγία 2012/29/ΕΕ για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας.

σεξουαλικής ελευθερίας του καλείται πάντα να καταθέσει στα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων (ή ελλείψει αυτών σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους), παρουσία (παιδο)ψυχολόγου ή παιδοψυχιάτρου (ΚΠΔ 226 Α, Βλ. Ν. 4478/2017, ά. 68 παρ. 3 και ά. 69 παρ. 3). Ο ειδικός ψυχικής υγείας πραγματοποιώντας κάποιες συναντήσεις με τον ανήλικο εκτιμά και γνωμοδοτεί γραπτώς για την αντιληπτική ικανότητα και την ψυχική κατάστασή του, ώστε να διαπιστωθεί αν είναι σε θέση να καταθέσει. Οι προανακριτικοί υπάλληλοι ή ο δικαστικός λειτουργός εξετάζουν το θύμα μέσω του ειδικού ψυχικής υγείας. Η μαρτυρία/κατάθεση του ανήλικου συντάσσεται εγγράφως και καταχωρίζεται σε ηλεκτρονικό οπτικοακουστικό μέσο, κι αυτό αντικαθιστά τη φυσική παρουσία του παιδιού στα επόμενα στάδια της ποινικής διαδικασίας. Δεν εφαρμόζονται δε οι διατάξεις περί τεχνικών συμβούλων (ά. 69, παρ. 3, Ν. 4478/2017).

Τα «Σπίτια του Παιδιού» θα διαθέτουν ειδικούς χώρους, εξοπλισμό (μονόδρομο καθρέπτη, σύστημα βιντεοσκόπησης της κατάθεσης, σύστημα ενδοεπικοινωνίας μεταξύ του δικαστικού λειτουργού ή ανακριτικού υπαλλήλου και του ειδικού ψυχικής υγείας που θα διενεργεί τη συνέντευξη) και ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό (ψυχολόγο και ψυχίατρο παιδιών και εφήβων, κοινωνικό λειτουργό).

Αντίστοιχα, συγκεκριμένη πρόβλεψη υπάρχει για τα θύματα εμπορίας και σωματεμπορίας που καλούνται να καταθέσουν είτε είναι ανήλικοι είτε είναι ενήλικες (ΚΠΔ 226 Β).

Ακόμη, το ανήλικο θύμα των προαναφερθέντων αδικημάτων υποβάλλεται σε ειδική εξέταση της ψυχικής και σωματικής κατάστασής του προκειμένου να εκτιμηθεί αν υπάρχει ανάγκη θεραπείας (ΠΚ 352 Α).

Ειδικές προβλέψεις για τα παιδιά θύματα βίας ή εκμετάλλευσης, ιδίως όταν το θύμα είναι ασυνόδευτο και δεν διαθέτει ιθαγένεια κράτους ΕΕ

Ειδικότερες προβλέψεις για την προστασία των παιδιών υπάρχουν για τις περιπτώσεις που είναι θύματα παραβίασης της προσωπικής ή της γενετήσιας ελευθερίας τους, καθώς και θύματα ενδοοικογενειακής βίας²².

22. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα έχει κυρώσει το 2^ο Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού για την εμπορία παιδιών, παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία (Ν. 3625/2007), τη Σύμβαση του Συμβουλίου της

Σύμφωνα με το άρθρο 21 παρ. 2 του Ν. 4540/2018, στην περίπτωση που ήδη κατά τη διαδικασία ταυτοποίησης υπηκόων τρίτης χώρας ή ανιθαγενών διαπιστωθεί ότι ανήλικος είναι θύμα κακομεταχείρισης, εκμετάλλευσης ή βασανιστηρίων, τότε του παρέχεται κατάλληλη φροντίδα και θεραπεία. Για θύματα εμπορίας ανθρώπων ενημερώνεται άμεσα το Εθνικό Σύστημα Αναφοράς και Παραπομπής Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων²³. Όταν το θύμα εμπορίας είναι ασυνόδευτος ανήλικος²⁴, σύμφωνα με το άρθρο 49 του Ν. 4251/2014, η Εισαγγελία προβαίνει σε κάθε αναγκαία ενέργεια για να προσδιορίσει την ταυτότητα και την ιθαγένειά του και να θεμελιώσει το γεγονός ότι δεν συνοδεύεται· καταβάλλει κάθε προσπάθεια για τον εντοπισμό της οικογένειάς του και λαμβάνει αμέσως τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίσει τη νομική του εκπροσώπηση. Όταν δεν εντοπίζεται οικογένεια ή ο επαναπατρισμός δεν εξυπηρετεί το συμφέρον του παιδιού, ο αρμόδιος Εισαγγελέας Ανηλίκων ή, ελλείψει αυτού, Πρωτοδικών μπορεί να διατάσσει κάθε πρόσφορο μέτρο για την προστασία του μέχρι την έκδοση απόφασης από το δικαστήριο, στο οποίο πρέπει να απευθυνθεί εντός 30 ημερών, για το διορισμό επιτρόπου σύμφωνα με τα οριζόμενα στον Αστικό Κώδικα. Να σημειωθεί ότι «θύμα εμπορίας ανθρώπων» χαρακτηρίζεται κάποιος με πράξη του Εισαγγελέα²⁵, ενώ ο Ν. 4540/2018 προβλέπει ότι τα θύματα βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλων σοβαρών πράξεων βίας πιστοποιούνται με ιατρική γνωμάτευση από δημόσιο νοσοκομείο ή κατάλληλα εκπαιδευμένους ιατρούς δημοσίων φορέων παροχής υπηρεσιών υγείας²⁶.

Παρέχεται προθεσμία περίσκεψης μέχρι και 5 μήνες, προκειμένου να αποφασίσει το θύμα να συνεργαστεί με τις δικαστικές αρχές²⁷. Μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα, σύμφωνα με τα άρθρα 49-53 του

Ευρώπης για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση (Ν. 3727/2008), τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος & τρία Πρωτόκολλα (Ν. 3875/2010), τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας (Ν. 4531/2018).

23. Ν. 4540/2018, ά. 20 παρ. 5. Βλ. και Ν. 4198/2013 ά. 6.

24. Αν υπάρχει αμφιβολία για την ανηλικότητα ή όχι του θύματος, αλλά αυτό μπορεί να θεωρηθεί βάσιμα ότι είναι κάτω των 18, τότε θεωρείται ανήλικος και του παρέχονται όλα τα ειδικά μέτρα προστασίας μέχρι να εξακριβωθεί η πραγματική του ηλικία, Π.Δ. 233/2003, α. 5, όπως τροποπ. με τον Ν. 3875/2010. Βλ. και ά. 69 παρ. 8 Ν.4478/2017.

25. Ν. 4251/2014, ά. 1, παρ. 1, περ. ια.

26. Ά. 23.

27. Ν. 4251/2014, ά. 49.

Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης²⁸, καθώς και του ΠΔ 233/2003 που ρυθμίζει όλα τα ζητήματα αρωγής που λαμβάνουν τα θύματα των σχετικών εγκλημάτων²⁹, το θύμα εμπορίας ανθρώπων έχει πολύ βασικά δικαιώματα σε υποστήριξη, προστασία και παροχές από το κράτος. Συγκεκριμένα, έχει δικαίωμα να ενημερώνεται σχετικά με τα νόμιμα δικαιώματά του και τις υπηρεσίες που παρέχονται, όπως και να λαμβάνει κάθε αναγκαία βοήθεια και να επικοινωνεί μέσω διερμνέα³⁰, αν δεν γνωρίζει την ελληνική γλώσσα³¹. Έχει πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, σε υπηρεσίες ψυχολογικής υποστήριξης και στην εκπαίδευση. Παράλληλα, έχει δικαίωμα σε ικανές συνθήκες διαβίωσης, σε προστασία και ασφάλεια και δεν απειλούνται. Ακόμη κι αν έχει εκδοθεί σε βάρος του απόφαση απέλασης, έχει δικαίωμα να αιτηθεί άδεια διαμονής στη βάση ανθρωπιστικών λόγων³².

Αποκλεισμός δράστη από συγκεκριμένους εργασιακούς χώρους

Σύμφωνα με το άρθρο 67 του Ποινικού Κώδικα, αν ένα άτομο διέπραξε κακούργημα ή πλημμέλημα με βαριά παράβαση των καθηκόντων του επαγγέλματός του, για την άσκηση του οποίου απαιτείται ειδική άδεια αρχής (π.χ. γιατροί, νοσηλευτές, κοινωνικοί λειτουργοί), και εφόσον του επιβλήθηκε ποινή στερητική της ελευθερίας τουλάχιστον τριών μηνών, το δικαστήριο μπορεί να απαγγείλει και ανικανότητα για άσκηση του επαγγέλματος αυτού για χρονικό διάστημα ενός μέχρι πέντε ετών. Η ανικανότητα αυτή συνεπάγεται την οριστική ανάκληση της άδειας που είχε δοθεί.

Σε περίπτωση καταδίκης για οποιοδήποτε αδίκημα κατά της προσωπικής ή σεξουαλικής ελευθερίας (άρθρα 336, 338 παράγραφος 1, 339, 342 παράγραφοι 1 και 2, 348Α, 348Β, 348Γ, 349, 351, 351 Α) που τελέσθηκε σε βάρος ανηλίκου, το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει στον

28. Ν. 4251/2014.

29. «Προστασία και αρωγή κατά το άρθρο 12 του Ν. 3064/2002 (ΦΕΚ 248 Α') στα θύματα των εγκλημάτων των άρθρων 323, 323Α, 323Β, 348Α, 349, 351 και 351Α του Ποινικού Κώδικα, και των άρθρων 87, παρ. 5 και 6 και 88, του ν. 3386/2005».

30. Βλ. και ά. 60 Ν. 4478/2017.

31. Με το ά. 59 του Ν. 4478/2017 τα θύματα εν γένει έχουν το δικαίωμα να ενημερώνονται για την υπόθεσή τους.

32. ά. 49 παρ. 3, ά. 50 παρ. 1, ά. 52 και ά. 53

καταδικασμένο την απαγόρευση άσκησης της επαγγελματικής του δραστηριότητας, εφόσον αυτή περιλαμβάνει τακτικές επαφές με ανηλίκους, για χρονικό διάστημα ενός μέχρι πέντε ετών. Σε περίπτωση δεύτερης καταδίκης για οποιαδήποτε αξιόποινη πράξη από τις παραπάνω, το δικαστήριο επιβάλλει υποχρεωτικά μόνιμη απαγόρευση επαγγελματικής δραστηριότητας που έχει τα αναφερόμενα στο εδάφιο αυτό χαρακτηριστικά.

Υποστήριξη θυμάτων

Είναι σημαντικό το παιδί θύμα να υποστηρίζεται καθ' όλη τη φάση της νομικής παρέμβασης (ιδίως κατά την ποινική διαδικασία) από έναν θεραπευτή (ψυχολόγο ή ψυχίατρο παιδιών και εφήβων), διαφορετικά από κοινωνικό λειτουργό. Σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και το άρθρο 14 της Σύμβασης του Lanzarote (κυρωτικός ν. 3727/2008), η Ελλάδα έχει δεσμευτεί να λαμβάνει μέτρα για τη βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη συνδρομή προς τα θύματα με σκοπό τη σωματική και ψυχοκοινωνική αποκατάστασή τους. Το παιδί έχει δικαίωμα στο σεβασμό της αξιοπρέπειας του, την προστασία, την ενημέρωση σε όλα τα στάδια σε γλώσσα και με τρόπο που να κατανοεί, την έκφραση των απόψεών του και πρωτίστως το βέλτιστο συμφέρον του.

Βασικές αρχές

- διαδικασίες χωρίς υπαίτιες καθυστερήσεις
- ιατρικές εξετάσεις περιορισμένες στις απολύτως αναγκαίες για τους σκοπούς της ποινικής διαδικασίας
- ιδιαίτερες εγγυήσεις όταν το θύμα είναι ανήλικο (ακριβής καταγραφή ερωταπαντήσεων, Σπίτια του Παιδιού, μαγνητοσκόπηση)
- προστασία από αντεκδίκηση & εκφοβισμό
 - ▮ ατομική αξιολόγηση του θύματος για τον προσδιορισμό ειδικών αναγκών προστασίας του από την αρμόδια Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων & Κοινωνικής Αρωγής του Υπ. Δικαιοσύνης, κατόπιν αίτησής του
 - ▮ αίτηση για αποφυγή της επαφής θύματος & δράστη στους χώρους διεξαγωγής της ποινικής διαδικασίας
- προστασία της ιδιωτικής ζωής

- πληροφόρηση για τις διαδικασίες & τις παρεχόμενες υπηρεσίες
- διερμηνεία, αν χρειάζεται, σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας

Ενημέρωση

Το θύμα μιας εγκληματικής ενέργειας έχει δικαίωμα να κατανοεί και να γίνεται κατανοητό στην επαφή του με την αστυνομική ή άλλη αρμόδια Αρχή (ά. 56, παρ. 1, Ν. 4478/2017). Για το λόγο αυτόν πάντα λαμβάνονται υπόψη η ηλικία, οι πνευματικές και οι διανοητικές ικανότητες, η γλωσσική επάρκεια, το μορφωτικό επίπεδο, τυχόν ζητήματα ακοής ή όρασης, καθώς και η συναισθηματική φόρτιση στην οποία μπορεί να βρίσκεται (ά. 56, παρ. 2, Ν. 4478/2017).

Ακόμη, το θύμα έχει δικαίωμα να λαμβάνει από την αστυνομική ή άλλη αρμόδια αρχή, χωρίς καθυστέρηση, με κάθε δυνατό μέσο και κατά περίπτωση, πληροφορίες σχετικά με:

α) για το είδος της υποστήριξης που μπορούν να λάβουν, καθώς και τον αρμόδιο φορέα παροχής αυτής, συμπεριλαμβανομένων, κατά περίπτωση, βασικών πληροφοριών σχετικά με την πρόσβαση σε ιατρική περίθαλψη, οποιαδήποτε ειδική υποστήριξη, συμπεριλαμβανομένης της ψυχολογικής βοήθειας και της στέγασης σε ξενώνες,

β) για τους όρους και τις προϋποθέσεις του παραδεκτού της υποβολής έγκλησης και του δικαιώματος δήλωσης παράστασης πολιτικής αγωγής στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας,

γ) για τη διαδικασία και τις προϋποθέσεις παροχής μέτρων προστασίας,

δ) για τη διαδικασία και τις προϋποθέσεις παροχής νομικής βοήθειας,

ε) για τη διαδικασία και τις προϋποθέσεις διεκδίκησης αποζημίωσης,

στ) για τη διαδικασία και τις προϋποθέσεις παροχής του δικαιώματος διερμηνείας και μετάφρασης,

ζ) για τη διαδικασία και τις προϋποθέσεις σύμφωνα με την οποία ασκούνται τα δικαιώματά τους αν διαμένουν σε έτερο κράτος - μέλος,

η) για τις υφιστάμενες διαδικασίες υποβολής καταγγελιών αν τα δικαιώματά τους δεν γίνονται σεβαστά από την αρμόδια αρχή,

θ) για τα στοιχεία επαφής, για λόγους επικοινωνίας και πληροφόρησης, σχετικά με την υπόθεσή τους,

ι) για τις υφιστάμενες διαδικασίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης και τις αρμόδιες προς τούτο αρχές,

ια) για τη διαδικασία και τις προϋποθέσεις επιστροφής τυχόν εξόδων της συμμετοχής τους στην ποινική διαδικασία».³³

Τα θύματα ακόμη έχουν δικαίωμα να λαμβάνουν πληροφορίες για την πορεία της υπόθεσής τους και σε περίπτωση κινδύνου βλάβης από το δράστη για την τυχόν άρση ή αποκατάσταση της προσωρινής κράτησής του (ά. 59, Ν. 4478/2017).

Οι αστυνομικές αρχές που αναλαμβάνουν υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας υποχρεούνται, εφόσον το ζητήσει το θύμα, να ενημερώσουν αυτό και τους παραπάνω φορείς, ώστε να παρασχεθεί αμέσως η απαραίτητη, κατά περίπτωση, υποστήριξη και ενίσχυση (ν. 3500/2006, α. 21§2).

Προστασία

Οι αστυνομικές, εισαγγελικές και δικαστικές αρχές διασφαλίζουν ότι (α) η εξέταση των θυμάτων διενεργείται χωρίς υπαίτια καθυστέρηση και με όσο το δυνατό περιορισμένο αριθμό καταθέσεων, (β) τα θύματα εφόσον δεν συνοδεύονται από δικηγόρο μπορούν να συνοδεύονται από πρόσωπο της επιλογής τους, εκτός αν είναι αντίθετο προς το συμφέρον τους, (γ) οι ιατρικές εξετάσεις περιορίζονται στο ελάχιστο και στο απολύτως απαραίτητο, (δ) αν το θύμα είναι ανήλικο, εκείνος που το εξετάζει καταγράφει επί λέξει τις ερωτήσεις που του απευθύνει (ά. 66 του Ν. 4478/2017).

Οι αστυνομικές, εισαγγελικές ή δικαστικές αρχές ενημερώνουν και παραπέμπουν το θύμα έπειτα από αίτησή του στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Εκεί πραγματοποιείται ατομική αξιολόγηση των θυμάτων προκειμένου να προσδιοριστούν τυχόν ειδικές ανάγκες προστασίας και να εκτιμηθεί αν πρέπει να ληφθούν ειδικά μέτρα προστασίας από δευτερογενή θυματοποίηση, εκφοβισμό και αντεκδίκηση (ά. 68 παρ. 1, Ν. 4478/2017).

Ιδιαίτερα μέτρα λαμβάνονται όταν το θύμα είναι παιδί ή έχει προβλήματα ακοής ή όρασης (βλ. ά. 69, ν. 4478/2017).

33. Ά. 57 Ν. 4478/2017.

Προστασία ιδιωτικής ζωής ανήλικων θυμάτων

- Με το άρθρο 20 του Νόμου 3500/2006 επιβάλλεται η υποχρέωση τήρησης εχεμύθειας από τους αστυνομικούς για τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας^{34*}. Συγκεκριμένα, οι αστυνομικές αρχές που ερευνούν την υπόθεση απαγορεύεται, και μάλιστα με την ποινή της φυλάκισης, να δώσουν στοιχεία στη δημοσιότητα τα οποία μπορεί να αποκαλύψουν την ταυτότητα του θύματος ή του κατηγορουμένου.
- Επιπροσθέτως, με το άρθρο 352 Β του Ποινικού Κώδικα που αφορά τα θύματα εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής τιμωρείται με φυλάκιση όποιος από την αναφορά της πράξης μέχρι και την έκδοση της απόφασης δημοσιοποιήσει με οποιονδήποτε τρόπο περιστατικά τα οποία θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αποκάλυψη της ταυτότητας του ανήλικου θύματος.
- Απαγορεύεται ακόμη η λήψη φωτογραφιών ή μετάδοση από τηλεόραση των θυμάτων που εμφανίζονται ενώπιον των εισαγγελικών ή αστυνομικών αρχών.
- Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 330 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, υπάρχει η δυνατότητα το δικαστήριο να διατάξει τη διεξαγωγή ολόκληρης ή ενός μέρους της δίκης χωρίς δημοσιότητα «κεκλεισμένων των θυρών», για να προστατευτεί η ιδιωτική ζωή των αδικών και ειδικά για να αποφευχθεί η ψυχική ταλαιπωρία του ανήλικου θύματος, στην περίπτωση που πρόκειται για εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής³⁵.

Ψυχοκοινωνική υποστήριξη

Το θύμα εγκληματικής ενέργειας, ανάλογα με τις ανάγκες του, δικαιούται να έχει πρόσβαση σε δωρεάν και εμπιστευτικές υπηρεσίες γενικής και ειδικής υποστήριξης και φροντίδας πριν, κατά και για εύλογο χρόνο μετά την ολοκλήρωση της ποινικής διαδικασίας (ά. 61, παρ. 1,

34. Σημείωση: Αξίζει να σημειωθεί ότι οι περιπτώσεις σωματικής βλάβης και προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας από πρόσωπο που εργάζεται σε φορέα κοινωνικής φροντίδας συνιστούν ενδοοικογενειακή βία.

35. Βλ. και ά. 67, Ν. 4478/2017.

Ν. 4478/2017). Υποστήριξη κατά περίπτωση μπορεί να δικαιούνται και οι οικείοι του θύματος και σε κάθε περίπτωση τα παιδιά γυναικών που έχουν πέσει θύματα προσβολής της προσωπικής γενετήσιας ελευθερίας τους, εκμετάλλευσης, ενδοοικογενειακής βίας, εμπορίας ανθρώπων καθώς και εγκλημάτων ρατσισμού (ό.π., παρ. 5). Η αστυνομική ή άλλη αρμόδια Αρχή παραπέμπει το θύμα, έπειτα από αίτησή του, σε υπηρεσίες υποστήριξης (ό.π., παρ. 2). Οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται ανεξάρτητα από τη νομότυπη ή μη υποβολή καταγγελίας του αδικήματος σε βάρος του θύματος ενώπιον αστυνομικής ή εισαγγελικής αρχής (ό.π. παρ. 3).

«Οι υπηρεσίες γενικής ή ειδικής υποστήριξης και φροντίδας θυμάτων παρέχονται από την Αστυνομία και κάθε αρμόδια αρχή, καθώς και από δημόσιους φορείς όπως, ιδίως, οι κοινωνικές υπηρεσίες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α΄ και Β΄ βαθμού, οι δομές ψυχικής υγείας για ενήλικες, παιδιά και εφήβους, οι Συμπαραστάτες του Δημότη, τα Κέντρα Κοινότητας, τα συμβουλευτικά κέντρα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων, υποστηρικτικές δομές του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης, εξειδικευμένες υπηρεσίες ανηλίκων θυμάτων, όπως τα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, όπου λειτουργούν, καθώς και από νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και ενώσεις προσώπων που οργανώνονται σε επαγγελματική ή σε εθελοντική βάση, ανάλογα με τη φύση των υπηρεσιών». ά. 61, παρ. 4, Ν. 4478/2017

Συγκεκριμένα, τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας δικαιούνται ηθική συμπαράσταση και την αναγκαία υλική συνδρομή από φορείς που λειτουργούν ειδικά για τους σκοπούς αυτούς και εποπτεύονται από το Υπουργείο Υγείας και από κοινωνικές υπηρεσίες των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (ν. 3500/2006, α. 21§1).

«Οι υπηρεσίες γενικής υποστήριξης και φροντίδας θυμάτων παρέχουν τουλάχιστον:

α) πληροφορίες, συμβουλές και υποστήριξη σχετικά με την άσκηση των δικαιωμάτων του θύματος, μεταξύ άλλων και της δυνατότητάς του να αξιώσει αποζημίωση για τη ζημία που υπέστη από την αξιόποινη πράξη, καθώς και τον τρόπο συμμετοχής του στην

ποινική διαδικασία, είτε ως πολιτικώς ενάγων, είτε ως μάρτυρας,
β) πληροφορίες σχετικά με τις υπάρχουσες σχετικές υπηρεσίες ειδικής υποστήριξης ή άμεση παραπομπή σε αυτές,
γ) συναισθηματική και ψυχολογική υποστήριξη,
δ) συμβουλές σχετικά με οικονομικά και πρακτικά θέματα που ανακύπτουν από το έγκλημα,
ε) συμβουλές σχετικά με τον κίνδυνο και την αποτροπή δευτερογενούς και επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης, εκφοβισμού και αντεκδίκησης, εκτός αν παρέχονται με άλλο τρόπο από άλλες δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες» (ά. 62, παρ. 1, Ν. 4478/2017).
«Εκτός από τις περιπτώσεις που παρέχονται με άλλο τρόπο από άλλες δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες, οι υπηρεσίες ειδικής υποστήριξης και φροντίδας θυμάτων παρέχουν τουλάχιστον τα εξής:
α) κέντρα υποδοχής ή άλλη κατάλληλη προσωρινή στέγαση του θύματος, που χρειάζεται ασφαλή τόπο παραμονής λόγω άμεσου κινδύνου δευτερογενούς και επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης, εκφοβισμού και αντεκδίκησης,
β) στοχευμένη και ολοκληρωμένη υποστήριξη για το θύμα με ιδιαίτερες ανάγκες, όπως είναι το θύμα ρατσιστικής βίας, σεξουαλικής βίας, βίας λόγω ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου και βίας στο πλαίσιο στενών διαπροσωπικών σχέσεων, συμπεριλαμβανομένης της μετατραυματικής υποστήριξης και συμβουλευτικής» (ά. 62, παρ. 3, Ν. 4478/2017).

Δομές συμβουλευτικής και θεραπείας που υπάρχουν στη χώρα μας για θύματα κακοποίησης είναι οι εξής:

«**Το Σπίτι του Παιδιού**», *Νείλου 7, Ζωγράφου*

«Το Σπίτι του Παιδιού» αποτελεί υπηρεσία του Χαμόγελου του Παιδιού και είναι ένα Κέντρο Ημέρας Εξατομικευμένης Παροχής Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας σε Παιδιά και Εφήβους, θύματα κακοποίησης, παραμέλησης, ενδοοικογενειακής βίας, παιδιά θυματοποιημένα, εμπλεκόμενα σε περιστατικά bullying και γενικά παιδιά που έχουν εκτεθεί πρόσφατα ή παλαιότερα σε έντονες ψυχοτραυματικές εμπειρίες και ως εκ τούτου αντιμετωπίζουν προβλήματα ψυχικής υγείας, προσαρμογής ή συμπεριφοράς.

<https://www.hamogelo.gr/gr/el/to-spiti-tou-paidiou/>

Πιστοποιημένο συμβουλευτικό κέντρο «Το σπίτι της γυναίκας».

Μεραμβέλλου 56, Ηράκλειο Κρήτης

Πρόκειται για μία ολοκληρωμένη δομή συμβουλευτικής υπηρεσίας, η οποία διαθέτει εξειδικευμένο προσωπικό ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών και κοινωνιολόγων και εστιάζει στη συμβουλευτική σε γυναίκες θύματα βίας.

<https://kakopoiisi.gr/programs/%CF%83%CF%80%CE%B9%CF%84%CE%B9-%CF%84%CE%B7%CF%83-%CE%B3%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83-%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CE%BA%CE%B5/>

Συμβουλευτικό Κέντρο Γυναικών, Στρ. Αλ. Παπάγου 7, Χαλάνδρι

Το Συμβουλευτικό Κέντρο Γυναικών του Δήμου Χαλανδρίου ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Ιούνιο του 2013, σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, συγχρηματοδοτούμενο από το ΕΣΠΑ, με σκοπό την πρόληψη και την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας. Από τις υπηρεσίες του μπορούν να ωφεληθούν γυναίκες κάθε περιοχής και προέλευσης και όλες παρέχονται δωρεάν.

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ) είναι ο πρώτος δημόσιος φορέας που δημιούργησε και λειτουργεί Συμβουλευτικά Κέντρα για τη Βία κατά των Γυναικών.

Τα Συμβουλευτικά Κέντρα της ΓΓΙΦ στελεχώνονται από ειδικό επιστημονικό προσωπικό συμβούλων εξειδικευμένων στην προσέγγιση των γυναικών με την οπτική του φύλου (ψυχολόγους, κοινωνικές/-ούς λειτουργούς και νομικούς) και παρέχουν δωρεάν υπηρεσίες πληροφόρησης και συμβουλευτικής στις γυναίκες που απευθύνονται σε αυτά, στο πλαίσιο ολοκληρωμένων δράσεων ψυχοκοινωνικής στήριξης.

Λειτουργούν ήδη Συμβουλευτικά Κέντρα της ΓΓΙΦ στην Αθήνα, Πειραιά, Ηράκλειο, Λαμία, Πάτρα, Τρίπολη, Ιωάννινα, Κέρκυρα, Κομοτηνή, Λάρισα, Μυτιλήνη και Ερμούπολη, Θεσσαλονίκη και Κοζάνη.
<http://www.isotita.gr/emfyli-via/>

Όταν ένα παιδί προσέρχεται μόνο του σε υπηρεσία πρόνοιας ή ψυχικής υγείας

Όταν ο ανήλικος προσέρχεται σε Υπηρεσία Ψυχικής Υγείας ή Κοινωνικής Πρόνοιας μόνος του, δηλαδή χωρίς γνώση και συνοδεία των γονέων του, προκειμένου να θέσει υπόψη της πρόβλημα που τον απασχολεί και να ζητήσει πληροφόρηση ή βοήθεια, τότε η εν λόγω υπηρεσία νομιμοποιείται και έχει υποχρέωση να ορίσει ειδικευμένο επαγγελματία που θα συναντήσει τον ανήλικο για να ακούσει και

να κατανοήσει το αίτημα ή πρόβλημα του τελευταίου. Το στάδιο αυτό μπορεί να συμπεριλαμβάνει και περισσότερες από μία συναντήσεις, ανάλογα με το χρόνο που κρίνεται απολύτως απαραίτητος για να διερευνηθεί το αίτημα ο επαγγελματίας. Η νομική βάση γι' αυτό είναι το δικαίωμα του παιδιού να εκφράζει τις απόψεις του για τα θέματα που το αφορούν και αυτές να ακούγονται και να λαμβάνονται υπόψη (ΔΣΔΠ 12, κυρωτικός νόμος 2192/1992).

Αν στο πλαίσιο συνέντευξης με ανήλικο ανιχνεύεται από τον επαγγελματία πιθανότητα κακοποίησης από πρόσωπα του περιβάλλοντός του, μπορεί ο επαγγελματίας να μεθοδεύσει και νεότερη επικοινωνία με τον ανήλικο προκειμένου να συμπληρώσει την εικόνα και την κατανόηση της κατάστασης. Αν τα στοιχεία είναι ισχυρά για τη διάπραξη ποινικού αδικήματος, μπορεί να απευθυνθεί άμεσα στην εισαγγελική αρχή, η οποία μπορεί να δώσει εντολή για περαιτέρω διερεύνηση ή/και να ασκήσει ποινική δίωξη.

Για να πραγματοποιηθεί ολοκληρωμένα μια εξέταση ανηλικού (με εκτίμηση/αξιολόγηση, διαγνωστικά προϊόντα και πιθανές προτάσεις) αναζητείται καταρχήν η συναίνεση και των δύο γονέων, ανεξάρτητα αν είναι διαζευγμένοι ή όχι. Ειδικότερα:

α) σε περίπτωση που δεν υφίσταται δικαστική διαμάχη, διάσταση ή διαζύγιο, συνίσταται να ζητείται από το γονέα που συνοδεύει το παιδί η υπεύθυνη δήλωση ότι και ο άλλος γονέας είναι ενήμερος για την προσφυγή στην υπηρεσία.

β) σε περιπτώσεις που ένας εκ των δύο γονέων (διαζευγμένος ή μη, με ή χωρίς την επιμέλεια) διαφωνεί ή δεν είναι δυνατό να εντοπισθεί, είναι σκόπιμο να ενημερωθεί γραπτώς σε διεύθυνση που θα δοθεί στην υπηρεσία από το γονέα που συνοδεύει το παιδί.

γ) αν υπάρχει εκκρεμοδικία ως προς την ανάθεση της επιμέλειας (δηλαδή ένας από τους δύο γονείς έχει προσφύγει στα δικαστήρια, αλλά αναμένεται η εκδίκαση της υπόθεσης ή η έκδοση της απόφασης) και δεν υπάρχει άλλη ενδιάμεση ρύθμιση (ασφαλιστικά μέτρα ή προσωρινή διαταγή) η επιμέλεια ασκείται και από τους δύο γονείς, συνεπώς ισχύει ότι και στην περίπτωση της έγγαμης συμβίωσης (περ. α) ανωτέρω).

Σε κάθε περίπτωση ωστόσο ο επαγγελματίας σταθμίζει και το συμφέρον του παιδιού, ώστε να κρίνει αν είναι αναγκαίο να παρακαμφθεί η παραπάνω διαδικασία για λόγους ασφάλειας του παιδιού, όπως σε περίπτωση ενδοοικογενειακής βίας ή άλλου επείγοντος περιστατικού. Εδώ θα μπορούσε να εντάσσεται και η περίπτωση επίσκεψης γονέα (που έχει ή όχι την επιμέλεια) με το παιδί του σε υπηρεσία ψυχικής υγείας/κοινωνικής πρόνοιας, προκειμένου να εξεταστεί το παιδί.

Νομική βοήθεια

› Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 1 του Νόμου 3226/2004³⁶, δικαιούχοι νομικής βοήθειας είναι οι χαμηλού εισοδήματος πολίτες κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δικαιούχοι είναι επίσης οι χαμηλού εισοδήματος πολίτες τρίτου κράτους και ανιθαγενείς, εφόσον έχουν νομίμως κατοικία ή συνήθη διαμονή στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ειδικότερα, πολίτες χαμηλού εισοδήματος δικαιούχοι νομικής βοήθειας είναι εκείνοι των οποίων το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα δεν υπερβαίνει τα δύο τρίτα των κατώτατων ετήσιων ατομικών αποδοχών που προβλέπει η Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας. Σε περίπτωση ενδοοικογενειακής διαφοράς ή διένεξης, δεν λαμβάνεται υπόψη το εισόδημα εκείνου με τον οποίο υπάρχει η διαφορά ή διένεξη (ά. 1, παρ. 2, Ν. 3226/2004).

› Τα ανήλικα θύματα εγκλημάτων κατά της προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας και γενετήσιας αξιοπρέπειας ως προς τις τυχόν αστικές και ποινικές αξιώσεις τους είναι επίσης δικαιούχοι νομικής βοήθειας (α. 1 §3, Ν. 3226/2004). Ο εισαγγελέας και ο ανακριτής με διάταξη, και το δικαστικό συμβούλιο και το δικαστήριο με απόφαση, μπορούν, αν κριθεί αναγκαίο, να διορίσουν αυτεπαγγέλτως στο ανήλικο θύμα των προαναφερθέντων εγκλημάτων συνήγορο από τον ειδικό πίνακα του οικείου δικηγορικού συλλόγου (α. 3 §5 ν. 3226/2004).

› Η νομική βοήθεια παρέχεται ύστερα από αίτηση του δικαιούχου (τουλάχιστον 15 μέρες πριν από την ημέρα της δίκης). Σε αυτή θα περιγράφονται εν συντομία το αντικείμενο της δίκης ή της πράξης και τα στοιχεία εκείνα που δικαιολογούν τη χορήγηση της βοήθειας (α. 2, παρ. 1 και 3, Ν. 3226/2004). Όπως αναφέρεται στο νόμο, «για την παραδοχή της αίτησης αρκεί πιθανολόγηση. Ο αρμόδιος για την εξέτασή της δικαστής μπορεί να εξετάσει μάρτυρες, καθώς και τον αιτούντα, με όρκο ή χωρίς όρκο, να συγκεντρώσει κάθε αναγκαία πληροφορία και στοιχείο και να διατάξει την κλήτευση του αντιδίκου» (ά. 2, παρ. 4, Ν. 3226/2004). Σε περίπτωση διορισμού δικηγόρου, η επιλογή γίνεται βάσει καταστάσεως που καταρτίζει ο οικείος Δικηγορικός Σύλλογος (ά. 3, παρ. 1, Ν. 3226/2004).

› Συμβουλευτική βοήθεια μπορεί να παρέχεται επί ποινικών υποθέσεων από τους εισαγγελέις υπηρεσίας και τους εισαγγελέις-επό-

36. https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/11689/nomos-3226-2004.

πτες των καταστημάτων κράτησης, και επί πολιτικών υποθέσεων από τους προέδρους υπηρεσίας των κατά τόπους αρμόδιων δικαστηρίων, από τους οποίους θα ενημερώνονται οι ενδιαφερόμενοι για τη δυνατότητα ένταξής τους στο σύστημα της νομικής βοήθειας για πολίτες χαμηλού εισοδήματος (ά. 5, Ν. 3226/2004).

➤ Για τις ποινικές υποθέσεις, αρμόδια αρχή για την εξέταση παροχής νομικής βοήθειας είναι ο πρόεδρος του δικαστηρίου στο οποίο εκκρεμεί προς εκδίκαση η υπόθεση του αιτούντος ή ενώπιον της οποίας πρέπει να ασκηθεί το σχετικό ένδικο μέσο ή βοήθημα (ά. 6, παρ. 1, Ν. 3226/2004). Η νομική βοήθεια συνίσταται στο διορισμό συνηγόρου (ά. 7, παρ. 1, Ν. 3226/2004).

➤ Για υποθέσεις αστικού χαρακτήρα, αρμόδια αρχή για την εξέταση της αίτησης παροχής νομικής βοήθειας είναι ο ειρηνοδίκης, ο δικαστής του Μονομελούς Πρωτοδικείου ή ο πρόεδρος του δικαστηρίου στο οποίο εκκρεμεί ή πρόκειται να εισαχθεί η δίκη και, εάν αφορά πράξεις άσχετες με δίκη, ο ειρηνοδίκης της κατοικίας του αιτούντος (ά. 8, παρ. 1, Ν. 3226/2004). Η παροχή νομικής βοήθειας σε υποθέσεις αστικού και εμπορικού χαρακτήρα συνίσταται στην απαλλαγή από την υποχρέωση καταβολής μέρους ή του συνόλου των εξόδων της διαδικασίας και, εφόσον ειδικώς ζητηθεί, στο διορισμό δικηγόρου, συμβολαιογράφου και δικαστικού επιμελητή, με την εντολή να υπερασπιστούν το δικαιούχο, να τον εκπροσωπήσουν στο δικαστήριο και να του δώσουν τη βοήθεια που χρειάζεται για να γίνουν οι αναγκαίες πράξεις (ά. 9, παρ. 1, Ν. 3226/2004).

➤ Ακόμη, υπάρχει η δυνατότητα από το Πρόγραμμα της Γενικής Γραμματείας Διά Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς, το οποίο ενδέχεται να λειτουργεί αποσπασματικά λόγω έλλειψης χρηματοδότησης, να λάβει δωρεάν νομική βοήθεια ένα ανήλικο πρόσωπο και νέοι/νέες μέχρι 35 χρονών για ποινικά, αστικά, εργατικά ή διοικητικά ζητήματα με άμεσο διορισμό δικηγόρου. Συγκεκριμένα παρέχεται δωρεάν νομική βοήθεια, η οποία συνίσταται στο διορισμό δικηγόρου στον/στην αιτούντα/αιτούσα και στην κάλυψη αμοιβής και εξόδων για παράσταση στο δικαστήριο για ποινικές, αστικές, διοικητικές υποθέσεις ή/και υποθέσεις εργατικού δικαίου. Ακόμη, η νομική βοήθεια μπορεί να συνίσταται σε άλλες εξωδικαστικές ενέργειες, όπως επίδοση εγγράφων μέσω δικαστικού επιμελητή και διενέργεια έκδοσης εγγράφων διοικητικής φύσεως ή άλλου είδους εγγράφων, απαραίτητων για την τακτοποίηση της νομικής κατάστασης του αιτούντος βοήθεια (π.χ. έκδοση ληξιαρχικής πράξης, πιστοποιητικού γεννήσεως, τακτοποίηση παραμονής του αιτούντος στη χώρα κ.λπ.).

➤ Σε δικαστικές υποθέσεις (στα πολιτικά δικαστήρια) που αφορούν ανήλικα θύματα εγκλημάτων κατά της προσωπικής ελευθερίας, γενετήσιας ελευθερίας και αξιοπρέπειας, και εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής που προβλέπονται από τα άρθρα 323Α παρ.4, 324, 336, 338, 339, 342, 343, 345, 346, 347, 348, 348Α, 348 Β, 348 Γ, 349, 351, 351Α του Ποινικού Κώδικα ο αναγόμενος (δηλαδή ο υπαίτιος-δράστης) προκαταβάλλει τις (κατά την κρίση του δικαστή) δικαστικές δαπάνες του ενάγοντος (ανήλικου θύματος) έως το ποσό των εξακοσίων (600) ευρώ (ΚΠολΔ 173 §5).

➤ Αν θύματα ενδοοικογενειακής βίας ζητούν τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων (πολιτικά δικαστήρια) για προσωρινή ρύθμιση της κατάστασης για το συγκεκριμένο περιστατικό και αδυνατούν να καταβάλουν, έστω και προσωρινά, τις απαιτούμενες δικαστικές δαπάνες, τότε με μόνη την απόδειξη του περιστατικού βίας τούς παρέχεται το ευεργέτημα της πενίας, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 194 επ. του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (ά. 22, Ν. 3500/2006).

Χρηματική ικανοποίηση του θύματος

Το παιδί θύμα μπορεί νομίμως εκπροσωπούμενο να διεκδικήσει αποζημίωση την οποία δικαιούται για τη βλάβη σωματική και ηθική που υπέστη. Παρακάτω αναφέρονται τρεις βασικοί τρόποι.

Ως πολιτικώς ενάγων στα ποινικά δικαστήρια

Ο πολιτικώς ενάγων είναι αυτός που άμεσα αδικήθηκε από το έγκλημα, δηλαδή ο φορέας του έννομου αγαθού που προσέβαλε ο δράστης με την πράξη του (άμεση και προσωπική υλική ζημία, ηθική βλάβη, ψυχική οδύνη). Σύμφωνα με το άρθρο 63 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, η πολιτική αγωγή για την αποζημίωση και αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από το έγκλημα, καθώς και για τη χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης, μπορεί να ασκηθεί ενώπιον του ποινικού δικαστηρίου από τους δικαιούμενους. Τα πρόσωπα που μπορούν να ασκήσουν πολιτική αγωγή ενώπιον ποινικού δικαστηρίου (εν προκειμένω για τις υποθέσεις κακοποίησης, σεξουαλικής εκμετάλλευσης ή παραμέλησης) είναι οι παθόντες από την αξιόποινη πράξη.

Κύρια διαδικασία στα πολιτικά δικαστήρια

Το θύμα δικαιούται χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη την οποία υπέστη λόγω της άδικης πράξης που τελέστηκε εναντίον του

(ΑΚ 932). Το άρθρο 932 του Αστικού Κώδικα προβλέπει ότι «αυτό ισχύει ιδίως για εκείνον που έπαθε προσβολή της υγείας, της τιμής ή της αγνείας του ή στερήθηκε την ελευθερία του». Μάλιστα, σύμφωνα με το άρθρο 5 του νόμου 3500/2006, ο παθών μιας από τις πράξεις που προβλέπονται στον εν λόγω νόμο (ενδοοικογενειακή βία) δεν μπορεί να λάβει αποζημίωση κατώτερη των 1000 ευρώ εκτός αν το θύμα ζήτησε μικρότερο ποσό. Ακόμη το θύμα μπορεί να δικαιούται αποζημίωση με βάση τα άρθρα α) 914 του Αστικού Κώδικα λόγω παράνομης και υπαίτιας πράξης εναντίον του, β) 929 ΑΚ λόγω βλάβης του σώματος ή της υγείας, στην οποία περιλαμβάνονται τα νοσήλια, καθώς και οτιδήποτε θα στερείται ή θα ξοδεύει επιπλέον ο παθών στο μέλλον εξαιτίας της αύξησης των δαπανών του.

Ελληνική Αρχή Αποζημίωσης Θυμάτων Εγκληματικών Πράξεων

Με το νόμο 3811/2009³⁷ (όπως ισχύει σήμερα³⁸) για την αποζημίωση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων προβλέπεται ότι τα θύματα εγκλημάτων βίας από πρόθεση και εγκλημάτων κατά της προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας του ατόμου (των άρθρων 323, 323 Α, 323 Β, 339 παρ. 1 και 4, 342 παρ. 1 και 2, 348 Α, 348 Β, 348 Γ, 349, 351, 351 Α του Ποινικού Κώδικα, καθώς και του άρθρου 336 του Ποινικού Κώδικα, όταν το θύμα είναι ανήλικος) τα οποία έχουν την κατοικία ή συνήθη διαμονή τους στην Ελλάδα ή σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δεν μπορούν να αποζημιωθούν διαφορετικά δικαιούνται να αιτηθούν εύλογη και προσήκουσα αποζημίωση από το ελληνικό κράτος, εφόσον το αδίκημα έλαβε χώρα στην Ελλάδα (ά. 1, παρ. 1 και ά. 3, παρ. 1, Ν. 3811/2009).

Οι λόγοι που δεν μπορούν να αποζημιωθούν με άλλο τρόπο αναφέρονται περιοριστικά στην παρ. 2 του άρθρου 3 και είναι οι εξής: α) να μην έχει ο δράστης τους πόρους να αποζημιώσει το θύμα, β) να μην έχει εξακριβωθεί η ταυτότητα του δράστη, και γ) να έχει περατωθεί οριστικά η ποινική δίωξη του δράστη απαλλάσσοντάς τον.

Για το σκοπό αυτό συστήνεται η Ελληνική Αρχή Αποζημίωσης Θυμάτων Εγκληματικών Πράξεων, η οποία λειτουργεί στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (α. 1) και αποφαίνεται επί των αιτήσεων αποζημίωσης των θυμάτων. Η διαδικασία

37. Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2004/80/ΕΚ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 29ης Απριλίου 2004.

38. Βλ. https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/135880/nomos-3811-2009.

καταβολής αποζημίωσης, όπως προβλέπεται από τα άρθρα 3-13 του νόμου περιλαμβάνει αίτηση στην αρχή εντός ενός έτους από το συμβάν (α. 4, παρ. 2), υποβολή σχετικών δικαιολογητικών και στοιχείων που θα ζητήσει η αρχή (α. 5) και, αν κρίνεται αναγκαίο, ακρόαση του αιτούντος ή άλλων προσώπων όπως του δράστη, μαρτύρων ή πραγματογνωμόνων (α. 6). Οι ανακριτικές, προανακριτικές και εισαγγελικές αρχές έχουν την υποχρέωση να ενημερώνουν το θύμα γι' αυτή τη δυνατότητα και τη διαδικασία άσκησης του δικαιώματός του για αποζημίωση (α. 4, §3).

Βασικό νομοθετικό πλαίσιο

- Σύνταγμα (θεμελιώδης νόμος του κράτους)
- Ν. 2101/1992, κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού
- Αστικός Κώδικας (ρυθμίζει τις έννομες σχέσεις μεταξύ πολιτών)
 - Γενικές αρχές
 - Οικογενειακό δίκαιο
 - Ενοχικό δίκαιο
- Ποινικός Κώδικας (περιλαμβάνει όλες εκείνες τις συμπεριφορές που είναι «άδικες» και τιμωρούνται)
- Νόμος 3500/2006 για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας
- Νόμος 3625/2007, κύρωση του 2ου προαιρετικού πρωτοκόλλου στη ΔΣΔΠ (εμπορία παιδιών, παιδική πορνεία & παιδική πορνογραφία)
- Νόμος 3727/2008, κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση & κακοποίηση
- Ν. 3875/2010, κύρωση της Σύμβασης του Παλέρμο και των τριών Πρωτοκόλλων
- Ν. 4074/2012, κύρωση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία
- Ν. 4198/2013 για την πρόληψη και καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων (Οδηγία 2011/36/ΕΕ)
- Ν. 4267/2014, ενσωμάτωση οδηγίας 2011/93/ΕΕ για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και σεξουαλικής εκμετάλλευσης των παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας
- Νόμος 4478/2017, εναρμόνιση ελληνικής νομοθεσίας με την οδη-

γία 2012/29/ΕΕ για τη θέσπιση των ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων εγκληματικότητας (& ΠΔ 233/2003, Ν. 3064/2002, Ν. 3811/2009)

- Νόμος 4531/2018, κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας
- Νόμος 4538/2018 για την αναδοχή και την υιοθεσία (& Ν. 2447/1996 & ΠΔ 86/2009)
- Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν. 2101/1992) & «Γενικά Σχόλια» της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού (διεθνείς συμβάσεις κυρωμένες με νόμο έχουν αυξημένη τυπική ισχύ)

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Daly, K. (2014). Conceptualizing responses to institutional abuse of children. *Current Issues Crim. Just.*, 26, 5.
- Ferguson, H. (2007). Abused and looked after children as 'moral dirt': Child abuse and institutional care in historical perspective. *Journal of social policy*, 36(1), 123-139.
- Gil, D. G. (1975). Unraveling child abuse. *American journal of Orthopsychiatry*, 45(3), 346.
- Sköld, J. (2013). Historical abuse—a contemporary issue: Compiling inquiries into abuse and neglect of children in out-of-home care worldwide. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 14(sup1), 5-23.

Ελληνική

- Ηνωμένα Έθνη, Γενική Συνέλευση, *Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την εναλλακτική φροντίδα των παιδιών*, 24 Φεβρουαρίου 2010, A/RES/64/142.
- Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύσταση [2005]5 της Επιτροπής Υπουργών στα κράτη μέλη, *Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα παιδικής προστασίας*, 16 Μαρτίου 2005.
- Ποιοτικά Standards για την εξωοικογενειακή φροντίδα*, Παιδικά Χωριά – SOS.

Το παρόν έντυπο εκδόθηκε στο πλαίσιο της πράξης «Δικαιώματα, Ισότητα, Ιθαγένεια (REC)» του προγράμματος Justice της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
Την αποκλειστική ευθύνη για τα περιεχόμενα αυτού του εντύπου φέρει η Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού και σε καμία περίπτωση δεν αντανakλούν απόψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού

Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας

ISBN: 978-960-9766-28-9

9 789609 766289

Co-funded by
the European Union

JUST/2015/JACC/AG/VICT/9292